

GELİŞİM ERZURUM

Yıl 3 | Sayı 17 | Temmuz 2021 | 10 TL | ISSN 2757-5020

**İnsan
gönülden
ibarettir.**

FETHİ GEMUFLUOĞLU

ISSN 2757-5020

9 770275 750207

içindekiler

02 Ağabeylerin Ağabeyi
Fethi Gemuhluoğlu
Rasim CİNİSLİ

05 Fars Şiirinin Kraliçesi
Pervin İtisami Ve Şiiri (Ö. 1941)
Prof. Dr. Nimet YILDIRIM

08 Röportaj:
Aylin Şengün TAŞÇI

12 Afrika Dahil
Devasa Bir Anadolu Adamı:
Fethi Gemuhluoğlu
Şahin TORUN

14 İnsan Onaran Adam
Ergün ENGİN

16 Röportaj:
Romarc BULTEL

19 3 Temmuz
M. Sıtkı DURSUNOĞLU

20 İsimsizler İçinde Bir İsimsiz
Behire Hakkı

22 Hoş Gelişler Ola
Mustafa Kemâl Paşa
Erdal GÜZEL

24 Gertrude Bell:
Orta-Doğu Coğrafyasını Şekillendiren
İngiliz Casus ve Oyun Kurucu
Dr. Yılmaz KUŞKAY

30 İrfan Ehli Bir Gönül Adamı:
Fethi Gemuhluoğlu
Prof. Dr. Halit DURSUNOĞLU

32 Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın
1924 Erzurum Depremi Ziyareti
Ruhi DUMAN

34 Atsız'a Dost Bir Yüz:
İrfan Fethi Gemuhluoğlu
Dr. Selim YILDIZ

36 Misâk-ı Milli
Cevdet KÜÇÜK

38 Kimler Gelmiş Kimler Geçmiş
Jilet Şeref

GELİŞİM ERZURUM

Palandöken Gelişim
Derneği'nin yayın organıdır.

ISSN: 2757-5020

YIL 3 | SAYI 17
Temmuz 2021 | 10 TL

İmtiyaz Sahibi

Lokman LOKMACI

Yazı İşleri Sorumlusu

Numan ÜN

Sayfa Tasarımı

Cavir Emre ŞEN

İletişim

Solakzade Mahallesi
2. Marketler 13. Çarşı Sokak
Palandöken/Erzurum
0 (530) 544 76 72

gelisimerzurumdergisi

Baskı

ZAFER MEDYA GRUP
Yenikapı Caddesi
Eski Cezaevi Karşısı
Kadıoğlu Sokak No: 1
Yakutiye/Erzurum
0 (442) 234 22 85
zafgrafikofset@gmail.com

© Her hakkı saklıdır.

Bu dergide yer alan yazı, makale, şiir ve fotoğraflar elektronik ortamlar da dahil olmak üzere yazılı izin olmaksızın kullanılamaz.
Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir. Yayımlanan eserlerin tüm mesuliyeti yazarlarına aittir.

AĞABEYLERİN AĞABEYİ FETHİ GEMUHLUOĞLU

☰ Rasim CİNİSLİ*

Bizim kültürümüzde “ağabeylik” bir nevi müesseseleşmiştir. Gençliğin yetişmesinde aile kurumu kadar belki ondan da fazla öğretmenlerimizin, hocalarımızın ve de ağabeylerimizin etkisi büyüktür.

Öğretmenlerimiz, hocalarımız eğitici, öğretici. Onlarla gençler ders yaparken veya ders sonrası akademik bir çizgide faydalanırlar. Ama ağabey dediğimiz kimseler dert ortağıdır. Günlük hayatta hemen her alanda üniversitede, camide, derneklerde birlikte olabilirler. İyi niyetli, iyi yetişmiş ağabeyler kendilerinden daha genç olan dostlarına destek olurlar. Onların sorunlarını çözmede yardımcı olurlar. Gençler, öğretmenlerine, hocalarına çoğu zaman anne babalarına açamadıkları özel durumları dostluğuna güvendiği ağabeylerine açabilirler. Onları sır ortağı yapabilirler.

Büyük şehirlerde özel veya sosyal olaylar karşısında genç-

ler çoğu zaman doğru değerlendirmeler yapamayabilirler. Böyle günlerde kendilerinden daha tecrübeli, bilgili, ağabeylerinden yardım alabilirler.

Benim hayatımda ağabey dediğimiz bilgili, görgülü, terbiyeli, ülkücü isimlerin yeri büyüktür.

27 Mayıs 1960 darbesi öncesi ve sonrası üniversite olayları içinde darbeci olmayan benim gibi gençler horlandı, dışlandı, hatta linç edilme tehlikesi ile karşı karşıya kaldılar.

Ne yapacağımızı bilemez halde iken milliyetçiler derneğinde tanıdığımız Nevzat Yalçıntaş, Ahmet Kabaklı, Ergun Göze, İsmail Dayı, Mehmet Emin Alpkan, Galip Erdem gibi ağabeylerimiz bizi korudular, himaye ettiler. Her biri o günlerin zorlu, çetin, tehlikelerle dolu ortamında cesaretle, hasbi olarak bizlerle beraber darbecilere karşı mücadele ettiler. Gençlerin dostu, akıl hocaları oldular.

Ben Fethi Gemuhluoğlu ismini ilk defa Prof. Dr. Nevzat Yalçıntaş (o zaman asistandı) ve kıymetli yazar Ergun Göze’den duymuştum. Fethi Ağabey ile ilgili anılarını hayranlığa varan bir saygı ve sevgi ile tazeliyorlardı. Fethi Gemuhluoğlu’nun gençleri nasıl test ettiğini, gelecek gördüğü gençlere nasıl yardımcı olduğunu çeşitli örnekler vererek anlatıyorlardı. Anlattıklarından dersler çıkarıyorlar, bizleri de o derslere ortak ediyorlardı.

Nevzat Yalçıntaş ilk tanışmasını güle söyleye anlatırken demişti ki: Ben 20’li yaşlarda tanıdım Fethi Ağabey’i, bana ilk suali “**Sen hiç âşık oldun mu?**” oldu. O anı hiç unutamam, utandım, sıkıldım. Ne diyeceğimi bilemedim. Yalan da söyleyemedim. Meğer Fethi Ağabey gelecek gördüğü her gence aynı soruyu sorarmış. Sonradan anladım ki; Fethi Ağabey bu sualle “**Kalbin yumuşak mı, sevmesini biliyor musun?**” demek istiyor. Genç-

lerin fitri özelliklerini anlamak için çarpıcı sorular sorarmış. Beğendiği, sevdiği gençleri de sonuna kadar takip eder, onun haberi olmadan bile o gencin geleceğini hazırlamak için çevresini kullanır zemin hazırlarmış. Birçok gencin üniversitelerde asistan olmasını sağlamış. Fakültesini bitiren gençlere iş bulmuş, çok sayıda öğrenciye burs vermiş. Yurt içi, yurt dışı eğitimleri için ömrünü bu gençlere vakfetmiş.

İşte Fethi Ağabey, ağabeylerin de ağabeyi olmuş bilge, üstün karakterli, şefkatli, cömert, mütevazı aynı zamanda saygın bir otoriteye sahip bir kişilikti. Severken döven, döverken seven; candanlığından, samimiyetinden iyi niyetinden şüphe edilmeyen bir ağabeydi.

Benim Fethi Ağabey ile tanışmam da 27 Mayıs darbesinin yaşattığı korkulu, baskıcı zorba yönetimin döneminde oldu. Darbeciler on yıl başbakanlık yapmış Adnan Menderes ve iki kıymetli bakanı Fatin Rüştü Zorlu ile Hasan Polatkan'ı idam etmişlerdi. Üniversiteleri ve gençliğini acımasızca kullanıyorlardı. Öğrenci dernekleri darbecilerin emrinde mitingler yapıyor, ateş topu gibi değdiği yeri yakıyorlardı.

İşte böyle bir ortamda milliyetçi, mukaddesatçı gençler olarak mücadele etmeye karar verdik. Önce mensubu olduğumuz İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğrenci Cemiyetini almak istedik. Zorlu bir mücadeleye giriştik.

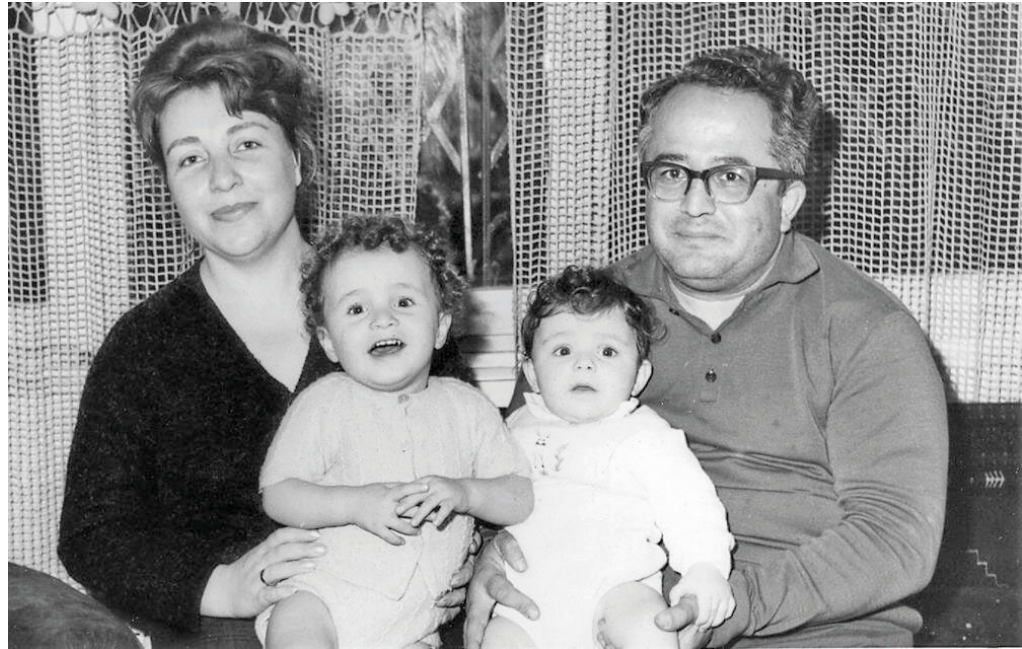
Biz milliyetçi, ülkücü kıyası darbeci olmayan üniversite öğrencilerini organize etmeye çalışıyorduk. Grubumuzun adı "Hür hukuklular" idi. Karşımızda, dışarıdan CHP

teşkilatından yöneticilerin ve milletvekillerinin desteklediği, fakülte içinde ise Prof. Tarık Zafer Tunaya ve Prof. İsmet Giritli gibi devrimci hocalarımızın da desteklediği "Devrimci Hukukçular" ve "Çağdaş Hukukçular" grubu vardı. Onlar bizi gerici, kuyruk (Demokrat Parti'yi destekleyen), düşük diye aşağılamaya çalışıyorlardı. Bizi destekleyen kimsemiz yoktu. Kişisel gayretlerle zorlu bir mücadele haftalarca, aylarca sürdü.

Sonunda kongre İstanbul'un Spor Sergi Sarayında yapıldı. Kongreye CHP'liler ve darbeciler arabalarla grup grup öğrenci taşıdılar. Bizim böyle bir imkânımız yoktu. Onlardan çok daha büyük bir çoğunlukla kongreye katılacağımızı hayal bile etmemişlerdi. Karşı grup kongre başkanlığına Tarık Zafer Tunaya'yı teklif ettiler, bizim de hocamız olduğu için itiraz edememiştik. Tunaya kongre başkanı seçildi ama karar alma çoğunluğu bizim elimizdeydi. Disiplinli ve çoğunlukta olduğumuzu görünce şaşırıldılar, hırçınlaştılar. Seçimi kazanma gücümüz vardı, darbeciler bu gücümüzü görünce mızıkçılığa başladılar. Kavga gürültü yaparak kongreyi dağıtmak istediler. Danı-

şıklı dövüş olan bu manzarada kongre başkanı kongreyi hukuka aykırı olarak erteledi.

O günkü karmaşada enteresan bir şey daha oldu. CHP milletvekillerinin, öğrenci dernek ve cemiyetlerini yönlendirdiği yaygın bir rivayetti. Ben de bizim kongremiz sırasında bu tür bir müdahale olduğu kuşkusuyla salonun koridorlarını kolaçan ettim. Baktım hakikaten karşıdan fötr şapkalı, kravatlı, giyim kuşamı milletvekiline benzer dört kişi geliyor. **"Hah! Tamam. Bunlar CHP milletvekilleri..."** diye düşündüm. Önlerine çıktım ve ortadaki beye sert bir şekilde hitap ederek sordum: **"Siz kimsiniz?"** Ses çıkarmadılar. Tekrar ve daha sert şekilde, **"Siz vazifeli misiniz? Yani emniyetten misiniz?"** dedim. **"Hayır!"** dediler. Bu sefer daha da yüklen-dim **"Siz ne arıyorsunuz burada? Utanmıyor musunuz öğrenci dernekleriyle uğraşmaya? Burası siyaset yeri mi? Siyaset yapacaksanız gidin Meclis'te yapın!"** Adamlar hiçbir şey söylemediler, ben de bırakıp kongreye döndüm. Ertesi gün Marmara Kıraathanesi'nde otururken bir arkadaş yanıma gelip **"Fethi Ağabey seni çağırıyor."** dedi. Ben Fethi Gemuhluoğlu Bey'in ismini

biliyordum ama hiç yüz yüze gelmemiştim. Hakkında duyduklarımın otürü ona karşı bir muhabbet ve saygı vardı içimde. Fethi Bey'e gitmek için arkadaşımın peşine takıldım. Gide gide Spor Sergi Sarayı'na vardık. Odaya girdik ki ne göreyim: Benim dün kongre salonunda kovduğum bey müdür makamında oturuyor. Bu zat beni görünce yerinden kalktı, sevgi ve heyecanla kollarını açarak: **"Gel yigidim, aslanım! Dün kınından çıkmış hançer gibiydin. Gel seni alnından öpeyim!"** dedi, beni kucakladı ve alnından öptü. Ben iyice şaşırđım tabii. Meğer Fethi Bey Spor Sergi Sarayı'nın müdürüymüş. Kongreyi izlemek için gelen Emniyet Birinci Şube Müdürü Hilmi Bey ve yardımcılara Sergi Sarayı'nı gezdiriyormuş. Ben de o gün Halk Partisi milletvekili sanarak Fethi Ağabey ve Hilmi Bey'i azarlamışım. Fethi Bey beni oturttu, çay söyledi, sohbet sırasında yedi sülalemi saydı. Tanpınar'ın kitabından okumuş, sorup sormuş beni. Fethi Ağabey üstün karakterli, çok zeki, hafızası güçlü, kültürlü, filozof ahlaklı bir entellektüeldi. Heyecanımı gizlemeye çalıştım; onu tanıdığımı çok mutlu olmuştum.

Böylesi hoş, unutulmaz hatıra olarak yaşadığım bu tanışıklıktan sonra Fethi Ağabey ile daha sık ve dostane beraberliklerimiz oldu, her birinden mutlu ve yeni şeyler öğrenmiş olarak ayrılırdım.

Fethi Gemuhluoğlu ve onun gibi sıra dışı örnek insanları sevmek, onlarla beraber olmak kolaydır. Fakat bu üstün yetenekli kimseleri doğru ve tam manasıyla anlatmak kolay değildir. Bu tür yeteneklerin

derununa inmek, onların dünyasını bilmek kolay değildir. Fethi Ağabey'i tanımak ve tanıtmak için onun ruh dünyasına girmek, iman yaylasında dolaşmak, tasavvuf zirvesinden alem'i seyretmek lazımdır.

Bizim gözüümüzle bakıldığında; Fethi Gemuhluoğlu, hoşgörölü, keskin ferasetli, irfan zenginliği ile donattığı zekasını doğru kullanan ve zamanı çok iyi değerlendiren inanmış bir Müslümandı. Tasavvufi manada kulluğunu idrak etmiş bir mümindir. Fethi Ağabey her zaman ve her yerde doğruyu yanlıştan ayıran cesur bir dost idi. Hikâye edilir ki; kendisine itirazı hiç sevmeyen üstat Necip Fazıl dini bir konuda hüküm ihdas edince, itiraz Fethi Bey'den gelir **"Üstat siz küfre karşı koymaya memursunuz, hüküm ihdas etmeye değil."** der.

1975 yılında bir dost meclisinde "Dostluk üzerine" yaptığı konuşmanın içeriğini daha sonradan dostları kitaplaştırmışlardır. O konuşmadaki mana zenginliği çeşitli tefsirlerle kaleme alınmıştır. Fethi Ağabey ömrünü dostluk üzerine kurmuş bir alperendi. Dost arayanlara bayraktarlık yapmıştır.

Onun sunduğu cümleler ve sözler Fethi Gemuhluoğlu'nun kimliği gibidir:

"Ben şimdiye kadar herkese evliya imiş gibi muamele etmekten hiç zarar görmedim."

"Bir dağ başında, bir ağaçla baş başa kalsam o ağaca âşık olurdu." derken "Yaratılanı sev Yaradan'dan otürü" der gibi.

Fethi Ağabey ile görüşen tanışanlar hayranlıklarını

gizleyemezlerdi. Sözlerinden sohbetlerinden taşan engin kültürü muhatabını etkilerdi. Sevenleri ve dostları ondan ısrarla "hatırat" yazmasını isterlerdi. Çeşitli yazılar ve makaleler yazmasına rağmen ne hikmetse hatırat yazmadı. Bahanesini de güzel bir gerekçeye bağlar, şaka yollu derdi ki **"Rabbim Peygamberine bile "ikra", "oku" dedi, "yaz" demedi ki."**

Ankara'da milletvekili olduğum yıllarda Fethi Ağabey Milli Eğitim Bakanı Cihat Bilgehan'ın özel kalemini yönetiyor ve bakan danışmanı olarak görev yapıyordu. Bilgisi ve dirayeti ile milli eğitim politikalarına etkili oluyor, kaliteli gençliğin yetişmesi için çalışıyordu.

Benim Osmanlı Hanedanının yurda dönmesi ile ilgili meclisteki çalışmamı çok beğenmiş ve memnun olmuştu. İstanbul'da son görüşmemizde demişti ki: **Rasim, sen yeneden milletvekili olmayı istemedin ama benim gönlümün ebedi milletvekilisin.**

Fethi Ağabey irfanı, zekâsı, hoşgörüsü ve tefekkürü ile gerçek bir gönül ve hizmet adamıydı. Dostluk ve sevgi üzerine kurulu ömrünü doğruyu, güzeli, hakikati arayıp araştırmaya, halka ve Hakk'a hizmete, özellikle gençlere ve eğitime adayan; muhabbet, dirayet, muâşeret bilen, derviş ahlaklı, Yunus bakışlı, hikmet ehli, sırasında celalli ve cesur bir kişilikti. Bu vasıfları ile dikkat çeken, kendi kimlik ve kişiliği ile makam oluşturan, iz bırakan bir sağlam karakterdi.

Makamı cennet, Ruhu şad olsun...

FARS ŞİİRİNİN KRALİÇESİ PERVİN İTİSÂMÎ VE ŞİİRİ (Ö. 1941)

Prof. Dr. Nimet YILDIRIM*

İran'ın en büyük kadın şairlerinden biri olan Pervîn-i İtisâmî, 1907 yılında Tebriz'de dünyaya geldi. "İtisâmu'l-mulk" lakabıyla bilinen İran'ın en ünlü yazarları, mütercimleri ve bilginleri arasında yer alan babası, Mirzâ Yûsuf Hân İtisâmî (ö. 1937) İran'ın ilk edebiyat dergisi Bahâr'ın editörü olması, ünlü Arapça ve Fransızca eserleri Farsça'ya çevirmesiyle bilinmekte, önde gelen bir kişilik olarak edebiyat çevrelerinde yakından tanınmaktaydı. Pervîn beş yaşında iken (1911) ailesiyle birlikte Tahran'a gidip yerleşmişlerdi. Yusuf İtisâmî'nin evi; ünlü edebiyatçı ve yazarların bulunduğu bir edebiyat ve şiir meclisiydi. Bu yüzden daha çocukluk yıllarında Pervîn, zamanın bilge edebiyat adamları Ali Ekber-i Dihhudâ (ö. 1955) ve Meliküşşuarâ Bahâr (ö. 1951) gibi büyük kişiliklerle tanışma imkanı buldu. Arapça ve Farsça'yı, özellikle bu iki dilin grameri ile temel edebiyat bilgilerini babasından öğrenmeğe başlayan Pervîn altı yaşlarından itibaren özel hocalardan da ders alarak kendisini yetiştirdi. Çocukluk yıllarında boş vakitlerini oyundan daha çok okumayla

geçiren Pervîn, on bir yaşlarında Firdevsî (ö. 1020), Nizamîyi Gencevî (ö. 1222), Mevlanâ Celaleddîn (ö. 1273) gibi ünlü şairlerin şiirlerini okudu.

Hem İran'da ve hem de dış ülkelere yaptığı seyahatlerinde babasıyla birlikte bulunan, çocukluk yıllarından itibaren şiire, edebiyata çok yakın ilgi duyan ve sekiz yaşlarında şiir söylemeye başlayan Pervîn-i İtisâmî'nin ilk şiirleri Bahâr dergisinde yayınlandı.

Babası, Pervîn'i özgür, arzulanmış alanda iyi bir eğitim görmesi amacıyla kendi isteğiyle Amerikan Kız Koleji'ne gönderdi. Öğrenimini tamamladıktan sonra bitirdiği okulda Fars Dili ve Edebiyatı, İngiliz Dili ve Edebiyatı dersleri veren Pervîn, 1934 yılında evlenerek Kırmanşah'a gidişine kadar bu görevini sürdürdü. Pervîn, mutlu bir evlilik hayatı kurmadığı için birkaç ay gibi kısa süre sonra bu evliliğine son vererek edebiyat ve şiire daha çok yer ayırdığı yeni ve apayrı bir hayat yaşamaya başladı. Divanı ilk defa 1935 yılında yayınlanan, Fars şiirinin doruklarında yer edinmiş Pervîn-i

İtisâmî, 1941 yılında 35 yaşında hayata veda etti.

Hemen hemen bütün kaside ve kıtaları, aynı zamanda münazaraları hep öğüt, yol gösterme ve iyiliği, doğruluğu salık verme gibi temalarla dopdoludur:

*İyi ya da kötü yaşadıklarımız
yazılara geçecek*

*Zamanın senedi, defteri ve
divanı var*

*Yok kimsenin haberi
derdimden, ancak mutluyum
Birkaç damla kanım elimde
eteğimde ya*

*Bin yüce saray yapsa da avcı
Yıkık bir yuvanın çöplerine
bile değmez*

*Ne yuvaymış! Ne saraymış!
Evin eşyası aynı eşya
Küçükük şhrinde karınca bile
Süleyman'dır*

*Küçükük yüreğim sıkıldıysa da
bu feleğin elinden ne gam
Yapıştı yazgının eli nerede bir
yaka gördüyse!*

*Ne üstünlüğü var bilmem ki
insanın kuşlardan?*

*Boş yere insanım diye iddia
etmesinden başka!*

*Yok zerre kadar şefkat bu
bencil kabiledede*

*İyi bakarsan, gördüğün her
şeyin adı var sadece!*

Pervîn bir taraftan klasik şairlerden esinlenerek şiir yazarken, diğer taraftan batılı şairleri yorumlayıp onlara kendi duygularını katarak uyarlamasını bilmiştir. Pervîn, Çağdaş Fars Şiiri'nde, bir başka ifadeyle İran Edebiyatı Tarihi'nin bütün dönemleri ele alacak olursa apayrı bir edebî kişilik olarak değerlendirilmektedir. Şiiri özellikle yaşadığı çağın ahlaki bozulmuşlukları ve sosyal düzensizliklerine yönelttiği itirazları açısından olağanüstü yetkinlik ve etki gücüne sahiptir; yine şiiri, tam anlamıyla yoksun bırakılmış toplum kesimleri ve mazlumların sesini yansıtmaktadır.

Ruh onun dünyasında, ten hisarında hapistir. Sürekli ten ile birlikte oluşundan dolayı hep eksilmekte ve hep sıkıntı çekmektedir. Ruhun kurtuluşu da kendisini ten zindanına hapseden bütün sebeplerden ve ilgililerden uzak kalmakla olacaktır. Bu yüzden "hırstan uzaklaşmadan", "bütün hayvansal özellikleri bir kenara bırakmadan" erginliğe erişilemez. İşte burada Pervîn'in ahlaki öğretisi irfan temelleri üzerine yükselmekte; aynı zamanda çalışıp çabalamayla güç kazanmaktadır. Aynı zamanda Pervîn irfanı, Senaî, Attâr, Sadî, Mevlânâ gibi ulu söz ustalarının eserlerinde görülen örneklerin ilhamıyla yeniçağda yeni ve farklı bir formatta dilendirmektedir.

Pervîn'in şiirlerinde en çok sakındırmaya ve insanları uzak tutmaya çalıştığı, birçok dizesinde söz ettiği kötü özelliklerden en çok öne çıkanlar arasında, "hırs, arzularına, heveslerine tutsak olmak" yer alır.

*Hırs ve heves girdiği evi yaktı
Senin evine onlar bekçi olmaz!*

*Öğüt verdi karınca yavrusuna
"İyi bil: karınca tembel
olmaz!"*

*Akıl ile yoldaş olan, her
meltemle*

*Bir saman çöpü gibi toz
duman olmaz!*

*Din senden çalışmak ister,
çalışmak da doğruluk;
Bu derdin çaresi lafla, sözle
olmaz!*

*Gerçeğin Kabe'nin ne
olduğunu bilen
İnsanların yolunda deve
dikenini olmaz!*

*Yüz asır öğrenci olsan da
mektebinde bu evrenin
Bu sevgisizden sevgi dersini
sen öğrenemezsin*

*Leşten başka bir şey
bulunmaz hırs ve heves
konağında
Sen leş yiyenlere bırak bu
konukluğu da*

*Nice pörsümüştü, nice değersiz
pahalı sattı şeytan
İyiliğin kanıtı sayılmaz ağırlık
her zaman*

*Şeytandan kuşkulamak iyi
sonluluk müjdesi
Kan gibi her damarda
dolaştırılmalı bu kuşku*

Pervîn, çok duygulu, sevgi yumağı ve bir şefkat örneğidir. Onun bu özellikleri daha çok babasına yazdığı ağıtta ve "Dertlerle Tamışıklığı" şiirlerinde daha da öne çıkmaktadır. O sadece insanlara karşı değil evrendeki bütün canlılara sevgi beslemekte, onların sıkıntılılarıyla dertlenmektedir:

*Esti bir rüzgar; küçük bir
yuvayı yıktı
Çöktü bir çatı ve bir başa
yıkıldı*

*Titredi bir ten, yok oldu bir
fırsat*

*Düştü bir yavru kuş, kana
boyandı bir kanat!*

*Bir vurguncu zulmünden,
yolundan oldu bir yolcu!
Feleğin eliyle kapandı bir kapı!*

*Kopup parçalandı bir söz ve
sevgi ipi
Silindi bir defterden bir ad,
yok oldu bir hatıra!*

*Yükselmedi artık o yuvadan
bir tutku feryadı
O diken, o çöp sonunda bir
ateşe atıldı!*

*Yok oluverdi arzuları yılların
Uzak kaldı küçücük bir yavru
bir anneden!*

Pervîn'in en çok ilgi duyduğu ve dizelerinde dillendirdiği şey "gül"dür. Gül, güzelliğin simgesidir. Aynı zamanda hayatın kısılalığını simgeler. Bu anlamlar Pervîn divanının dizelerinde değişik açılardan ele alınarak anlamlandırılan en çok tekrarlanan öğelerdir. Öte yandan gülün olmazsa olmazı da bülbüldür. Bülbül güle çok güzel olduğunu, çimenliğin ışığı olduğunu söylerken; gül de ona; kendisinin güzel olduğunu, ancak çok kısa bir zaman sonra, yani yarın o güzelliğinin kendisinde kalmayacağını, ondan sonra da kimsenin onun yüzüne bile bakmayacağını söylemektedir:

*Aşık bülbül güle şöyle diyordu:
"Bu çimenliğin ışıltısı yüzün
senin"*

*Gül cevap verdi: "Bugün
güzelim, hoşum ya ben
Her topluluğun gözdesiyim ya
ben!"*

*Yarın gelip de solduğum
zaman*

*Kim olur ki benim yanımda
kalan?*

*Üzerimdeki bu gönül çeken
gömlek
Gece vakti geldiğinde sen, bir
kefen!*

*Bu günün sözünü neden
söylüyorsun? Yarın
Senin başka bir gül vatanın!*

*Her yer güzel yüzlerle, güzel
kokularla dolu
Her yer servi gül ve yaseminle
dolu*

*Aşk gönle sığabilir!
Söz, her an dilde olabilir!*

*Aşık sevgilisi için ölebilir
İş yapılmalı, iş; bu sadece
sözdür, söz!*

*Gerçek ile mecazi
ayırabiliyoruz biz de
Senin gibisi çok bu bahçede!*

Pervîn her zaman çocuklar ve yoksulların dertlerini, çilelerini ve sıkıntılarını gözleri önünde tutmuş, onların gözyaşlarını hükümdarların taçlarından daha değerli olarak görmüştür. Kafasında tasarladığı çok önemli ve derin anlamları birbirleriyle en güzel şekilde münazara edebilecek türleri karşı karşıya getirerek o tiplerle çok güzel tartışmalar kaleme almıştır. Yüreği her zaman hakları ellerinden alınmış, düşkün kesimlerin hakkı ve hukuku için çarpmakta, yaşadığı çağın kabul edilemeyecek sosyal eşitsizlikleri ve çalkantılarının sosyal karışıklıklar temeli üzerine yükseldiğini çok iyi bilmektedir. "Eski Yetim: Yetimin Gözya-

şı" adlı şiirinde açık açık hükümdarın tacında ışıldayan mücevherlerin insanların gözyaşları ve yetimlerin yüreklerinin kanı olduğundan söz eder:

*Bir hükümdar bir gün geçti bir
yerden*

*Sevgi seli coştı her bacadan,
her mahalleden*

*Bir yetim çocuk sordu o arada:
"Şu parıldayan şey de ne
hükümdarın başında?!"*

*Oradan biri seslendi: "Biz ne
bilelim ne olduğunu*

*Ancak kesin paha biçilmez bir
şey olduğu"*

*Kamburuyla iki büklüm bir
yaşlı kadın ilerledi:*

*"Bu, benim gözyaşım ve sizin
yüreğinizin kanı" dedi*

*Bizi kandırılmış çoban elbisesi
ve değneğiyle*

*Nice yıllardır bu kurt tanışık
bu sürüyle!*

*Köyü ve mülkü satın alan o
zahit, yol vurucunun biri*

*Halkın malını yiyen
hükümdar, dilencinin biri*

*Dikkat et yetimlerin
gözyaşlarına!*

*O taçtaki mücevherin ışıltı
kaynağını anla!"*

*Doğru sözün ne yararı olur
Pervîn, eğri yolda gidenlere?!*

*Doğru sözden incinmeyen o
doğru kişi nerede?!*

RÖPORTAJ: AYLİN ŞENGÜN TAŞÇI

Türkler, tarih boyunca çok geniş bir coğrafi alana yayılmış olup buralarda birtakım farklı müzik kültürleriyle etkileşim içine girmişlerdir. Bu etkileşimler sonucunda Türk müzik kültürü pek çok koldan beslenmiş ve zengin bir yapıya kavuşmuştur. Böylesine zengin bir kültür mirasının izlerini Geleneksel Türk Sanat Müziği'nin gerek terminolojisinde gerek bu kültüre hizmet etmiş müzisyenlerinin etnik çeşitliliklerinde gerekse ses sisteminin temellerini oluşturan eski yazılı kaynakların diğer bazı kültürlerle bağlantısında somut olarak görmek mümkündür. Dergimizin bu sayısında Türk Müziği'ni bu alanda ülkemizin önemli isimlerinden birisi olan Dr. Aylın Şengün Taşçı ile konuştuk.

➤ **Önce sizi tanıyarak başlayalım. Aylın Şengün Taşçı'nın müzik serüveni nasıl başladı?**

Ankara doğumluyum. İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi mezunuyum. Müzik ile ilgim çocuk yaşlarımda başladı. İlkokul son sınıftayken

TRT İstanbul Radyosu'nun o yıl yeni kurduğu Çocuk Korosu'nun sınavını kazanarak müzik eğitimi almaya başladım. Beş yıllık bir eğitimin ardından, yine yeni kurulan TRT İstanbul Radyosu Gençlik Korosu'na geçtim ve klasik Batı müziği eğitimime devam ettim. Soprano bir sese sahibim. Koroda çok sesli müzik yaptım. Üniversite

yıllarımda Süheyla Altmışdört yönetimindeki İstanbul Üniversitesi Türk Müziği Korosu ile tanıştım. Bu benim için bir dönüm noktası oldu. Batı müziği ile ilgilenmekten vazgeçerek Türk müziğine yöneldim. Üniversite ikinci sınıfta İstanbul Belediye Konservatuvarı'nın yarı zamanlı Türk Müziği bölümüne kaydoldum, altı yıl Türk

Müziği eğitimi aldım. Üniversite mezuniyetinden sonra bir süre gazetecilik yaptım. Gazetecilik yıllarımda bir röportaj vesilesiyle rahmetli hocam tanburi Necdet Yaşar ile tanıştım. O dönemde Türk Edebiyatı Vakfı'nda verdiğim solo konserde beni dinleyen hocam Necdet Yaşar, Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı olarak kurduğu İstanbul Devlet Türk Müziği Topluluğu'nun kadrosuna solist olarak beni de aldı. Profesyonel müzik hayatım böyle başladı. Bu toplulukta uzun yıllar ses sanatçısı olarak çalıştıktan sonra hocamızın ve neyzen Arif Erdebil'in ardından topluluğun üçüncü sanat yönetmeni olarak atandım. On yıl boyunca bu görevi sürdürdüm. Ardından beş yıl boyunca aynı kurumda ses sanatçılığımın yanı sıra müdür olarak idari görev yaptım. Devletteki görevimin yanı sıra bireysel çalışmalar yaptım, Türkiye'de ve on altı ülkede solo konserler verdim. bugüne kadar dokuz solo albüm ve dört single çalışması yaptım. Son solo albümüm Seyir, on beş gün önce Kalan müzik tarafından yayımlandı.

➤ Siyasal Bilgiler Fakültesinde eğitim almış biri olarak neden farklı bir alan olan müziğe yöneldiniz?

Siyasal Bilgiler Fakültesinden mezun olduktan sonra kaymakamlık sınavına girmeyi düşünmüştüm. Ancak annem ve babam benden uzak kalmayı istemedikleri için, bu fikrimi çok desteklemediler. Ben de kendime bir yol çizme noktasında gazeteciliği denedim. Aslında beş altı yıl süren bu deneyimim bana güzel kapılar da açtı. 1990 yılında Fatih Be-

lediyesi tarafından yılın en başarılı on kadın kaleminden biri olarak ödüllendirildim. Gazetecilik yaparken Necdet Yaşar hocam ile tanışmam, eminim kaderin beni müziğe yönlendirmesi için hayatıma yerleştirdiği bir dönüm noktasıydı. Bazı kararları alırken kendi başımıza hareket etmediğinizi hissedersiniz ya, ben Necdet Yaşar ile tanıştığım dönemde müziğe profesyonelce yönelmemi hep ilahi bir karar olarak nitelendirmişimdir. Bundan dolayı kendimi hep şanslı hisseder ve şükrederim.

➤ Müziğin toplumlar için öneminden bahsedermisiniz? Türk toplumu bu önemin farkında mı?

Her toplumun müziği, bana göre kültürünün en önemli parçasıdır. Müziğin içinde o toplumun tarihini, toplumsal yaşantıda gizli dönüm noktalarını, insanların duygularını ve düşüncelerini bulur, o toplum hakkında çok önemli bir birikime sahip olursunuz. Türk toplumu için de elbette bu böyledir. Üstelik bizim bin yılı aşkın geçmişe sahip bir müzik kültürümüz var. Bu büyük mirasın, toplum içindeki kültürel gelişimi ve nesiller arasındaki sağlıklı etkileşimin devamlılığını sağlamak açısından rolü çok önemli. Müziği bir eğlence aracı olarak görmek yerine toplumsal kültürün bir alt bölümü olarak değerlendirdiğinizde, ifade etmek istediklerim çok daha net anlaşılacaktır. Ben müziğe böyle geniş bir perspektiften bakmayı seviyorum ve herkese de bunu tavsiye ediyorum. Ancak bugünkü şartlarda ne yazık ki toplumumuz büyük oranda bu kültürel de-

ğerin farkında değil benim gözlemlerime göre. Elbette müziği bu anlamda değerlendirip bu kültürel mirasın üstüne yeni değerler ekleyen ya da bu süreci dikkatle takip eden önemli bir kitle de var. Görmezden gelemeyiz. Dileğim bu bilince sahip olan insanların çoğalması ve etkinliklerinin artması.

➤ Türk Müziği'ni nasıl tanımlarsınız? Türk Müziği'nin diğer müziklerden ayıran yönleri nelerdir?

Az önce de belirttiğim gibi Türk müziği bin yılın üzerinde bir geçmişe sahip çok büyük bir kültürel miras. Dünyadaki müzik türlerini yapılarına göre ikiye ayırabiliriz: Tek sesli ve çok sesli müzik. Klasik anlamdaki Batı Müziği çok sesli müziğin zirvesi olmuştur. Buna karşılık Türk Müziği de tek sesli müziğin zirvesidir. Türk Müziği Batı Müziğinin aksine dikey değil yatay bir zenginlikle şekillenmiştir. Türk Müziğinde ses aralıklarının koma adını verdiğimiz çok küçük bölümlere ayrılmasından kaynaklanan ses zenginliği Makam adını verdiğimiz yapıların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Tarih boyunca bu zenginlik altı yüze yakın makamın ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bugün ne yazık ki, on kadar makam üzerine çeşitlenen bir müzik malzemesinden söz ediyoruz. Oysa müziğimizin yüz yıllar içindeki zenginliğini değerlendirecek olursak ortaya inanılmaz bir hazinenin çıkması söz konusu olacak. Kesinlikle söyleyebiliriz ki tek sesli müzikler içinde matematiksel kurgusu ve ses düzeni sağlam olan, aynı zenginliğe ve derinliğe ulaşmış başka bir müzik yok. Dolayısıyla

la müziğimizi rahatlıkla dünya müzikleri içinde farklı bir yerde konumlandırabiliriz.

➤ **Türk Müziğine
ülkemizde gerekli
değer veriliyor
mu? Verilen değer
konusunda bugün bir
ilerlememi yoksa bir
gerileme mi var?**

Toplum içinde Türk Müziğine verilen değeri genellemek bence çok doğru değil. Çünkü toplumun genelinde müziğe bakış açısı farklılıklar gösterir. Müzik, toplumsal kültürün bir unsuru olmasının yanı sıra kişisel bir tercihtir elbette. Günümüzde iletişim araçlarının etkisiyle insanlar çok farklı kültürlerin müzikleri ile tanışıyorlar. Eğlence müziğinin insan üzerinde etkisi şüphesiz büyük. Bunlar belirleyici etkenler. Müziğin eğitimini almış, ruhu kaliteli müziğe yatkın olan, zevk ve anlayışlarını estetik çerçevede geliştiren insanlar için müzik tabii ki çok değerli. Ama her toplumda olduğu gibi bizde de geniş kitlelerin kaliteli ve eğitim yoluyla zenginleşen müzik kültürüne bakış açıları mesafeli maalesef. Bu çok doğal. Batı toplumlarında da Klasik Batı Müziğinin dinleyici sayısı milyonlara ulaşmıyor. Bardağın dolu tarafına bakmak gerekiyor. Bizim toplumumuzda da müziğimizin farkında olan, bu kültürel mirasa sahip çıkmak isteyen çok sayıda insan var. Gençler de var. Bu ilgi düzeyini artırmak müzikle ilgilenen, bu işe gönül vermiş insanların çabalarına bağlı. Yani bizlere çok iş düşüyor.

➤ **Bugün bile birçok
kişinin evlerinde,
arabalarında bundan**

**yıllar önce bestelenip,
söylenmiş arabesk
eserlerin dinlenmesini
neye bağlıyorsunuz?**

Arabesk müziğin belli kesimler tarafından çok sevilmesinin nedenini zevklerde değil sosyolojik değişimlerde aramak gerektiğini düşünüyorum. 1950'lerde başlayan köyden kente göç süreci, köklerinden kopup kendi yaşadıkları yerden farklı şehir kültürüne gelen ve yeni düzenlerine kolayca uyum sağlayamayan insanların, ait oldukları yere duydukları özlemi ve yaşadıkları acıları ifade etmelerine yardımcı olan arabesk dediğimiz müzik türünü ortaya çıkardı bence. Daha geriye gidersek Türk müziğinin radyolardan yasaklandığı Cumhuriyet'in ilk yıllarında, insanların mecburiyetten Arap radyolarındaki müzikleri dinlemeye başlamasıyla şekillenen bir müzik zevkinin varlığından da söz edebiliriz. Bugün toplumun genlerine böyle bir müzik türü yerleşmiş durumda. Eleştirmek benim haddim değil. Kaliteli yapılan her müziğe saygıyla yaklaşmak lazım. Bugün arabesk dediğimiz müziğin de kalitelisini yapan sanatçılar var. Bugün bu müziği de kültürel bir değer olarak kabul etmek gerekir.

➤ **Türk Müziği'ne bu
kadar gönül vermiş biri
olarak hangi yüzyılda
yaşamak isterdiniz?
Sebepleriyle bu
sorumuza nasıl bir
cevap verirsiniz?**

Sadece gönül verdiğim Türk müziği açısından konuya baksaydım, size belli dönemleri işaret edebilirdim elbette, ama şunu ifade etmek lazım ki müzik dönemden döneme formları

değişse de yaşayan bir yapının birbirini takip eden uzantılarının bütünüdür. Dolayısıyla bir dönemde var olup daha sonra yok olmuş ya da kesintiye uğramış bir süreçten bahsedemeyiz. İçinde yaşadığımız yıllar bu anlamda benim için çok değerli. Zira yüzlerce yılın birikimini bir araya getiren teknolojik imkanlar çerçevesinde çok büyük fırsatları değerlendirebiliyor ve geniş açılımlara yönelebiliyoruz. İyi ki bu yüz yılın insanı olarak Türk müziği ile tanıştım, diyorum kısacası.

➤ **Kendinize ait
besteleriniz var
mı? Varsa kendi
bestelerinizi icra
etmek nasıl bir duygu?**

Beste yapmak Allah'ın insana verdiği özel bir hediye. Tıpkı iyi bir sese ve müzik kulağına sahip olmak gibi, o da ayrı bir özellik. Ama her müzisyen beste yapabilir mi, dersiniz, cevabım hayır olur. Ne yazık ki şu ana kadar öyle bir şansa sahip olamadım. Yüce Yaradan bir gün bana da böyle bir hediye verirse, ilahi bir ilhamla bir eser ortaya çıkarabilirsem eminim dünyanın en mutlu insanların birisi olurum. Şu anda kendi eserimi icra etme şansına sahip olamadığım için bunun nasıl bir duygu olduğunu bilemiyorum, ama bu duyguyu bir gün öğrenmeyi çok isterim.

➤ **Türk Müziğinde en
zirve üç isimi saysanız,
kimleri sayarsınız?
Bu isimleri doruklara
çıkaran size göre
nedir?**

Türk Müziğinde zirve çok. Her dönemde çok önemli bestekarlar çıkmış ve müziğimize büyük hizmetler yapmışlar.

Unutulmaz eserler vermişler. Ama benim anlayışına göre en önemli üç isim, Abdülkadir Meragî, Buhurîzade Mustafa İtrî Efendi ve Hammamîzade İsmail Dede Efendi'dir. Abdülkadir Meragî Türk Müziğinde daha oluşum aşamasında çok değerli nazariyat kitapları yazması ve aynı zamanda günümüze gelebilen ilk sözlü eserlerin sahibi olması dolayısıyla benim gözümde çok özel bir yere sahip. Buhurîzade Mustafa Efendi, Türk Müziğinde klasik dönemin zirvesi kabul edilir zaten. Tartışmasız öyledir. Günümüze gelebilen çok az sayıda eserinde müzikal gücünü görebilirsiniz. Bunu merak edenlere Neva Kâr'ını dinlemelerini tavsiye ederim. Hammamîzade İsmail Dede Efendi ise eserleriyle yaşadığı dönemde çok geniş bir toplumsal perspektife hitap etmiş bir bestekar. Klasik formdaki eserlerini de, halkın zevkine ve anlayışına yönelik eserlerini de bugün hayranlıkla dinliyoruz. Öyle büyük bir bestekâr ki eserleri yüz yıllar sonra bugünün zevk ve anlayışı ile yorumlanıp aynı büyük hayranlıkla dinlenebiliyor. Onun "Yine bir gül-nihal" adlı Rast şarkısı Türk Müziğinde yeni başlayanlar için vazgeçilmez bir temel eserdir. Toplumun her kesiminde bilinir.

➤ **Türk Müziği'nin ülkemizde gerekli değeri görmesi ve gelecek nesillere aktarılması için neler yapıyorsunuz? Çalışmalarınızdan bizlere bahsedermisiniz?**

Türk müziğinin toplumuzda layık olduğu değere ulaşması için elbette her sanat-

çı kendince bir takım çalışmalar yapıyor. Ben de son yıllara kadar gerek konserlerimle gerek yaptığım solo albümlerle icra anlamında çalışmalarına çok önem verdim. Hala da üretmeye devam ediyorum. Ancak bu çalışmaların yanı sıra üç yıl önce gençlere Türk müziğini sevdirmek için öncelikle neyi dinlediklerini anlatmak gerektiğine karar verdim. Bu amaçla gönüllü olarak liseleri gezmeye, gençlere Türk Müziğinin bin yıllık geçmişini küçük hikayeler çerçevesinde icra örnekleri vererek anlatmaya, aynı zamanda geleneksel enstrümanlarımızın yapılarını anlatarak bir tanıtım yapmaya başladım. Bu çalışmalar 1k önce sadece İstanbul'daydı. Daha sonra bir grup çok değerli saz sanatçısı arkadaşımın birlikte Milli Eğitim Bakanlığı'nın himayesi altında diğer illere giderek Örneklemeli Türk Müziği Tarihi Seminerleri adı altında gençlere ulaşmaya başladık. Yirmiye yakın ili ziyaret ettik. Binlerce öğrenci ve öğretmene Türk Müziğini anlattım. Örnekledik ve hatta seminerlerden sonra öğrencilerin aileleri için Türk Müziği konserleri verdik. Aldığımız dönüşler gençlerin böyle bir anlatıma ne kadar ihtiyaçları olduğunu bize gösterdi. Öğrendikçe sahip oldukları kültürün değerini anlayıp heyecanını yaşadılar. Ne yazık ki salgın süreci çalışmalarımızı kesintiye uğrattı. Ama inşallah önümüzdeki dönemde kaldığımız yerden, gençlere Türk Müziği hakkında birikimlerimizi aktarmaya devam etmek niyetindeyiz.

➤ **Bu konuda Erzurum'da çalışma yapmak ister misiniz?**

Türkiye'nin değişik illerinde Türk müziği seminerleri verirken mutlulukla belirteyim ki yolumuz Erzurum'a da düştü. Erzurum'da verdiğimiz semineri ve oradaki gençlerin sevgisini, heyecanını hala büyük bir mutlulukla hatırlıyorum. İnşallah yolum tekrar Erzurum'a düşerse hem seminer hem de konserlerle Erzurumlu gençlere ve müzik severlere tekrar hitap etmeyi çok arzu ederim.

➤ **Son olarak müzik ile ilgili olarak gençlere neler söylemek istersiniz?**

Gençler bugün müzik hakkında öğrenmek isteyecekleri tüm bilgilere, ellerindeki imkânlarla rahatlıkla ulaşabilecek durumdadır. Çağımızda bilgi kadar sanatın da paylaşımı çok kolaylaştı artık. Dolayısıyla müziğe nasıl ulaşabilecekleri konusunda tavsiyelerde bulunmak anlamsız. Ben müziğe meraklı olan, müziği öğrenmek için yol arayan genç kardeşlerime, doğru müziği dinlemek için araştırma yapmalarını, her tür müziği hemen içselleştirerek iç dünyalarına kabul etmemelerini, özenle dinleyerek kaliteli ve ruha hitap eden türleri bulmaya gayret etmelerini öneriyorum. Müziği sadece bir eğlence unsuru olarak görmek yerine müziğin derinliklerine dalmalarını ve ruhlarında bir farklılık, huzur ve benzeri güzel duygular yaratan müziklere yönelmelerini, onlar üzerinde yoğunlaşmalarını tavsiye ediyorum. İnsanı insan yapan değerlerden bir tanesi sanatta kaliteyi içselleştirmektir kuşkusuz. Bu bakış açısı emin olun sizleri çok mutlu edecektir.

AFRİKA DAHİL DEVASA BİR ANADOLU ADAMI: FETHİ GEMUHLUOĞLU

Şahin TORUN

Yıl 1957, kayıtlı doğum tarihine göre 34 yaşında genç bir öğretmen olan İrfan Fethi Gemuhluoğlu, Malatya'nın Arapgir İlçesinde yayınlanan Arapgir Postası adlı gazetede Afrika'yı konu edinen yazılar yazmaya başlar. Devrin algısına göre epeyce uzak ve bir o kadar da ilgisiz bir yer olarak görülen Afrika hakkındaki bu yazılar ki, taşıdıkları cihanşumul bir kimle şekillenmiş temennilerle dolu olmaları bir yana, daha dönemin sol entelijansiyasında bile henüz yeni konuşulmaya başlanan hürriyet, bağımsızlık, emperyalizm ve özgürlük kavramlarını seslendiren içerikleri dolayısıyla da onun uzak görüşlülüğünü ve merkezini gönlünde oluşturduğu ufkunu ortaya koymaya yetecek en büyük örneklerdir...

Bundan öte söylenecek her bir söz, bu yazıda dahil olmak üzere bu büyük ufkun banisi Fethi Gemuhluoğlu'nu anlatmaya çabalayan beyhude biyografik girişimler olmaktan öteye geçemeyecektir.

Demek; bu kadar engin ve bu kadar kibirden uzak büyüklükte bir tefekkürle süslenmiş bir yürek olmadan Fethi Gemuhluoğlu'nu anlamakta kolay değildir, çünkü onun Anadolu'su, kökleri Afrika'ya kadar uzanan kendi yüreği ve o yüreği dayadığı ufku kadardır.

Bu böyledir; zira olur olmaz her vesile anmaktan usanmadığımız 'Anadolu', bizim kısır algımızın ötesinde Fethi Gemuhluoğlu'nun gönül enginliğine denk biçimde Afrika'da dahil, Afrika'ya kadar uzanan bir coğrafyadır ve bu, evet en başta da son tahlilde de böyledir ve dahası Müslüman Türk'ün kadim yurt bilgisi de zaten bundan ibarettir...

Her şeyden önce bir insandır Fethi Gemuhluoğlu, önce insandır evet, lakin bir epeyce de Doğu'ludur, Türk ve Müslümandır. Bir iman adamıdır, bir hüznün sahibidir, her işi aşk ile ve yekiniymeyen bir emek ile dir ki, onun aksiyonunun ayrırcı vasfı da buradadır. İsteddiği

yegane şey, hak ve hürriyettir, Fethi Gemuhluoğlu'nun, elbet kendi hakkına ve hürriyetine de tıpkı irfanına düşkün olduğu gibi düşkündür lakin onda esas olan kendi hak ve hürriyetinden önce cihanşumul insanın hakkı ve hürriyetidir ki, bu hak ve hürriyet bilinci onun bakış açısını Fas'a, Tunus'a, Sudan'a, Gana'ya ve Cezayir'e kadar alıp götürmüştür.

Güzel bir adamdır Fethi Gemuhluoğlu, güzel bir ahlâkın, ille de durup dinlemek bilmeyen bir çalışkanlığın, ibadeti kulun cümle ibadında gören bir cehdin arayıcısıdır. Dahası, en önden kendi muhtemel kusurlarını görmeye ayarlı derin bakışı dolayısıyla da kulda kusur bulamayacak, hasbelkader bir kusur baskınına uğradığında da derecesine bakamayacak, o kusuru görmeyecek kadar engin bir gönülün sahibidir.

Değip dokunduğu her şey ve kişide bir meltem hissi uyandıran, tıpkı onu tek başına bir okul olarak gören Cahit

Zarifoglu gibi zarif, gilmeyi de, ağlamayı da bilen bir g6r-g6n6n, terbiyenin hem okuyucusu hem de okutucu ve aktarıcısıdır Fethi Gemuhluoğlu.

Bir uykusuzdur Fethi Gemuhluoğlu, hep az uyumuş ve çokça düşünmüştür. Mert bir adamdır ki; Hz. Ali'den ibdin eylediği üzere, metanın, mal ve mülk6n, 6n, şan ve ř6hretin yalın kılıç karşısında durmuştur hayatı boyunca. Bir Batı adamı bilmiştir, bir de Doğu adamı ki, berdevam kıyas ettiği üzere, d6nyayı boyunduruk altına almanın felsefesi ile kirlenen bu Batı adamı karşısında, Doğu adamının konumunu ortaya koyarken b6y6k bir bilgelle bir aydın ahlakından s6z etmiş, bunun şiirinin, hikâyesinin, romanının ve felsefesinin yapılması gerektiğini 6đ6tlemiştir hep. Yanlış biçimde pratiğe d6k6len Batılılaşmanın yedeğinde getirdiği hastalıklardan s6z ettiği gibi, bu hastalığın ilacından da haber vermiştir.

Dost aramaktan çok, aranan bir dost olmuş, selamın ve kelamın soylu damarından beslenmiş, yaşadığı zamanın farkında bir ibn6'l vakt olarak b6t6n d6nyaya verdiği bir selamla birlikte zamanı aşan bir dostluğun çiçek açmış demetlerini uzatmıştır.

Cemil Meriç vari bir 6ng6r6yle paketlenmiş bir end6striyel kavram olarak dillere d6şmüş haldeki 'K6lt6r'den çok asırlarla beslenen ve asırları besleyen bir Anadolu irfanından s6z etmiş, bu irfanın mayalandığı ruhun doruklarından seslenmiş, dinamizmini kavrayışından alan bir temel üzerinde durmuş ve bu temeli adeta bir kaide olarak dile getirmiştir.

O kadar ki, Fethi Gemuhluoğlu 6ncelikle kendine, sonra salt birey olarak umudunu bağladığı Doğu adamına ve dolaysız biçimde 'insan' olana y6nlendirdiği bu temel üzerinde dolgunlaşan bir dil ile bir temkin makamından, bir telvin makamından ve giderek Ahmediyyet ve Ahadiyyet'ten haber getiren bir felahı muştulamıştır. İşte Fethi Gemuhluoğlu'nun 6mr6n6 adadığı hakikat budur ve bu hakikatın ışığında ř6lvelenen varlık ve aşk bilgisinin kaynağı ise onun o g6z6lim deyimiyle; Peygamber-i Ekber olan Son Nebi'nin hakikatinden başkası değildir. 6yleki, kavram, da, oldu da, kod da, şifrede bu hakikat içredir...

Ezc6mle; Fethi Gemuhluoğlu, Namıdiğer Fethi Ağabey; İsmet 6zel'in deyimiyle; kendi kuşağı içinde devrinin gençliğine en sağlam çizgiyi aktarabilecek kadar dolgun ve anlamlı bir yol bilgisinin, Cahit Tanyol'un deyimiyle; b6t6n kutuplaşmaları aşacak kadar engin bir algı ve anlayış birikiminin, bundan da 6te 6zdemir Asaf'ça s6yleyecek olursak; onun çağrısının alim-i sema gibi gerilmiş genişliğinde kendi çağrısını bulan nice insanın y6reğiyle tanışık bir ses, s6z ve dil bilgisinin aşınası olarak yaşamıştır.

'...6yle bir şeydir ki erdem; kendine benzer, başka hiç bir şeye benzemez, benzeyemez...'

İNSAN ONARAN ADAM

☞ Ergün ENGİN

Görünce bu denli yakından, bir evrenin dolduğunu içime hemen duyumsadım.
(Ben şimdiye değin, çok az insanı böyle yakından görünce,
benzeri duygulara kapılmışımdır.)

Nuri Pakdil, Bağlanma

Nuri Pakdil: “İnsan kalbinin, o kalpteki manevi yaraların büyük bir onarım ustasıydı” diyor Fethi Gemuhluoğlu için.

Büyük adamları, en çok da büyük adamların şahitliklerinden dinlemek lazım.

90’lı yıllarda bir televizyon programında Kemal Sayar -ki o yıllarda genç bir akademisyendi kendisi- bahsediyor ve derin saygı ile muhabbetle anlatıyordu “Fethi Ağabey” diyerek, daha önce duymuştum adını ama ilk o zaman anlamıştım büyüklüğünü.

Söylev yerine söyleşmeyi tercih etmek, bu çağa pek de uygun olmayan büyük adamlık hasletlerinden. Söyleşme desek de şahitlerin anlattığına göre, tevazu içinde, sade bir dille anlatan, sorular soran, sonra o sorulara cevaplar arayan ve dinleyenleri de efsunlayan -kötülüklerle karşı koruma kalkanı oluşturan- gösterişsiz bir bilgenin çok farklı nutkudur birlikteyken yaşanan.

İnsanlardan hep ümitvar olan, bağlı olduğu kökleri gayet iyi bilen ve o büyük geçmişe güvenen, konuştuğu herkesi de gördüğü o ufka doğru yüreğinden yakalayıp götüren bir modern zaman dervişidir Fethi Ağabey.

Günahından bile şevk duygusunu öğretleyen, hayatının her anını coşku ile yaşayan ve yanında olanları, kendisini dinleyenlerini de girdabına çeken bir cazibe merkezi.

Abi değil ağabey Gemuhluoğlu Fethi Bey ki nasıl bir fark olduğunu yolu Erzurum’dan geçmiş olanlar daha rahat anlatalar.

Asla lakırdı edilmeyecek, ciddiyetsizlik yapılmayacak ve her buluşma sonrasında sohbetin lezzetiyle herkesin kendisini artmış olarak hissettiği, söz ile adam pişiren, eğiten bir yüksek mektep.

İnsanın kendisini aşmasının mümkün olduğunu bilen ve tanıştığı, konuştuğu insanları buna teşvik eden, yürek-

lendiren bir moral ustası.

“Tüm okuduklarımız, okuyacaklarımız bizi olgunlaştırmalı, daha iyi anlayabilmemiz için Kutsal Kitabı” anlayışında, “Peygamber-i Ekber Efendimiz’i” bütün hayatının, söyleminin merkezine oturtmuş, maneviyattan yoksunluğu yıkılışın sebebi gören bir muhafazakar olduğu gibi, emeği ve işgücünü dert edinen bir devrimcidir de Fethi Ağabey.

“İyileşiş” oradan başlayacak diyerek Ortadoğu duyarlılığını daima diri tutan, pek çok sohbetlerini, gayet ciddi bir şekilde “bugün Ortadoğu’da durum nasıl?” sorusuyla başlatan kararlı bir adam.

Kalbiyle görmesini, duymasını bilen insanların, O’nu tanıdıktan sonra, O’ndan kopmaları mümkün olmuyor ve sürekli uğranılan, aranılan, yazılan, cevap beklenen bir adam oluyordu kıymet bilenler için Fethi Gemuhluoğlu.

Gerilerde duran bir öncü idi.

Gayet iyi becerbildiği misyonunu kimseden görev beklemeden üstlenmiş, hiçbir be-
dele tenezzül etmemiş, sanki kendisi için bir şeyler yapıyor-
muş nezaketiyle iyilikleri ço-
ğaltmış, ışık olmuş, rehberlik
etmiş gençlere ve bir kez do-
kunduğu genç ayakta durma-
yı, yürüme-
yi, koşmayı, uçmayı öğrenmiş
tedricen.

Olumsuz konuşmak, tenkit
etmek yerine, olumlulama di-
lini tercih ettiği için kırmamış,
dökmemiş, incitmemiş kimse-
leri, insanı aziz bilmiş.

Kaybettiğimiz, aradığımız,
özleminden kavrulduğumuz
model insandır Fethi Ağabey.

Onun yol göstermesiyle,
kendi farkına varmış pek çok
güzel insanlar yetişmiş ve on-

lar da öncülük etmişler geri-
den gelenlere.

Tanımak ve tanıtmak O'na
bir şey katmayacak ama bize
belki yeni bir yol daha açacak;
dingin, kararlı, ışıklı bir yol.

Hemen herkesin görünmeyi
yapmaya tercih ettiği bu çağ-
da, sade ve derin sohbetler et-
meyi, kendisi bile farketmeden
düzenli iyilikler yapmayı kala-
bahğın arasında hiç ayırt edi-
lemeyecek bir sıradanlıkla ger-
çekleştiren, tek başına çok şey
olan, ölümsüzlük suyu içmiş,
varlığını her gün daha fazla
hissedeceğimiz bir kahraman.

Sürekli kendisinden bah-
setmeye bahaneler uydurma-
mız lazım ki yeni ağabeyler
yetişsinler ve چراغ olsunlar
gelenlere.

Anadolu'dan, Kerkük'ten,
Rumeli'nden ne çok türküler
bilir ve intizamla söylemiş...

"Hiç aşık oldun mu?" so-
rusu meşhur, zira hiç aşık ol-
mayanların O'nu anlaması hiç
mümkün değil.

Aşığız, insanları çağırdığın
yeri biliyor, oraya doğru gidi-
yoruz ve bu asude yol keşfedil-
sin, o menzile ulaşılsın diye de
elimizde bir lamba ilerliyoruz
demek istiyorum, bir temenni,
bir dua olsun ve hakkını bize
helal ettirecek bir eylemimiz
yoksa da sözümüz olsun için.

Kötü şeyleri unutmak, iyi-
leri ve iyi şeyleri hep hatırdada
tutmak güzel, rahmet olsun
Fethi Ağabey.

RÖPORTAJ: ROMARİC BULTEL

Futbol diğer spor dallarına göre dünyada en çok sevilen ve izlenen spor dalıdır. Milyonlarca kişi sporcu veya seyirci olarak futbol sporuna katılır. Bir sportif faaliyet olarak kabul edilen futbol gençlerin ruhen ve bedenen sağlıklı yetişmesi sosyolojik ve psikolojik açıdan toplum yaşamına katkı koymasına ile bir eğitim vasıtası olarak kabul görmektedir. Futbol her kesimden mesleki konumları ve statüleri ne olursa olsun tüm insanların yaşamlarını renklendiren geniş bir spor branşdır. Çeşitli dil, din, ırk ve coğrafyadan insanların aynı ölçüde ilgisini çekebilen evrensel bir spordur.

Gelişim Erzurum Dergisi olarak Futbolu Fransa'nın en ünlü altyapı hocalarından biri olan Romaric Bultel ile konuştuk.

➤ **Öncelikle Gelişim Erzurum Dergisi okuyucuları için kendinizden bize bahseder misiniz?**

İsmim Romaric Bultel. 31 yaşındayım, Fransa'da EFC 27 takımının birinci antrenörüyüm. Aynı zamanda EFC 27 takımının sportif direktörlüğünü yapmaktayım.

➤ **Futbolu tarif etmenizi istesek nasıl bir tarif yaparsınız? Sizce nedir bu futbol?**

Bütün dünyada olduğu gibi benim içinde futbol dünyada ki en önemli spor ve takım oyunudur. Bir hayat tarzıdır. Futbol kısaca paylaşmaktır. Futbolu içerde, dışarda, mahallede, köyde kısaca her yer-

de oynayabilirsiniz. İki kale direği ve bir top bu sporu yapmak için yeterlidir.

➤ **Sizi etkileyen teknik adamlar kimlerdir?**

Futbol yaşantım boyunca etkilendiğim birçok teknik adam oldu. Hepsinin ayrı ayrı yetenekleri ve sistemleri var. Tarzları ve oyuna dokunuşları

hepsinin farklı. Pep Guardiola, Jurgen Klop beni en çok etkileyen isimlerdir.

➤ Sizce futbola başlama yaşı kaçtır?

Bana göre futbola en erken başlama yaşı 5 tir.

➤ İlerde iyi bir futbolcu olacak çocuk kendisini nasıl belli eder? İlk defa futbola başlayan bir çocuğun hangi özelliklerine dikkat kesilirsiniz?

Bazı çocuklar futbola ait yeteneğini hemen belli edebilirken, bazıları için bu zaman alabiliyor. Örnek vermek gerekirse çalıştığım genç oyuncuların içerisinde yer alan Osman Dembele diğer arkadaşlarından farklı olduğunu kısaca yeteneğini her antrenman ve maçta hemen belli edenlerdendi. Bu özelliği kendisinin bugün Avrupa'nın en büyük kulüplerinden biri olan Barcelona'da oynamasına sebep oldu. Ayrıca küçük yaşta çok iyi olacağına inandığımız bazı oyuncuların ise 15 yaşına geldiklerinde beklentilerin çok altında kaldıklarını da görebiliyoruz.

Futbola yeni başlayan gençlerde dikkat kesildiğimiz noktalar ise topu kontrol, top sürme, ikili mücadele, sıçrama kabiliyeti ve hız. Gencin bu özelliklerden iki veya üçüne sahip olması bize yetiyor. Bu özelliklere sahip oyuncu ile yaş grubu antrenörüyle koordineli biçimde özel olarak ilgileniyoruz. Gencin kendisiyle özel olarak ilgilenildiğini görmesi onun futbola olan ilgisini ve hırsını artırıyor.

➤ Aile, okul ve kulüp arasında ahengin kurulması ve korunması hususunda ne tür çalışmalar yapıyorsunuz?

Bize gelen genç oyuncuların ailelerinden aldıkları eğitimin yeterli olduğunu düşünmüyoruz. Bu doğrultuda oyuncularımıza sportif eğitimin yanında toplumsal eğitimde veriyoruz. Onlara, sahada verdiğimiz disiplin eğitiminin sadece sahada değil, günlük yaşantılarında da çok önemli olduğu kavratmaya çalışıyoruz.

Ayrıca sporcularımızın öğrenim gördükleri okullarıyla da koordineli olarak çalışarak dersleriyle ve okuldaki davranışlarıyla yakından ilgileniyoruz. Kendilerinin bu türlü bir gözetim altında olduklarını gören çocuklarımız daha başarılı ve disiplinli olmaları gerektiğine inanıyorlar. Böylece başarı ve disiplin çocuğun hem sportif yaşantısına hem de okul ve aile yaşantısına olumlu manada yansıyor.

➤ Bir futbol federasyonunun bünyesinde bulunan alt yapıdaki gençlerin eğitilmesi için sizce nasıl bir yapı inşa etmek gerekir? Fransa'da altyapının işleyişinden kısaca bahsedebilir misiniz?

Fransa'da futbol altyapılarının geneli futbol okulları sayesinde başarıya ulaşıyorlar. Bu okullar yetenekli buldukları çocukları ailelerinden hiçbir maddi talepte bulunmaksızın bünyelerine alıyorlar. Genç sporcu okulun bünyesinde ya-

tıyor, okulda orada yiyip, okulda yaşıyor. Haftada bir gün ailesinin yanına gidiyor. Kısaca genç sporcu futbol adına öğrenmesi gereken ne varsa futbol okulunda öğreniyor. Alanında profesyonel olan kadro tarafından verilen eğitim çocuğunun hem başarılı bir öğrenci hem de başarılı bir sporcu olmasını sağlıyor. Diyebilirim ki alt yapının başarıya ulaşması için Türkiye'de de, Fransa'da da futbol okulları (Centre Formation) şart.

➤ Hangi ünlü futbolcuların hocalığını yaptınız?

Şu anda profesyonel oynayan birçok futbolcunun belli yaş kategorilerinde antrenörlüğünü yaptım. Kylian Mbappe (PSG), Ousmane Dembele (Barcelona), Dayot Upemacano (Leipzig) bu öğrencilerim içerisinde yer almaktadırlar. Üçü de milli takım oyuncusudur.

➤ Türk futbolu hakkındaki düşüncelerinizi

öğrenebilir miyiz? Türk futbolunun dünyada ki yerini yeterli görüyor musunuz?

Türkiye'de futbola olan ilgiyi biliyorum. Türk futbolunu milli takım bazında ele alırsak Türk Milli Takımı yetenekli ve genç bir takım. İleride bu takımın başarılı olacağına inanıyorum. Şu anki Türk Milli Takımını bu yönüyle biraz İngiltere Milli takımına benzetiyorum. Bunu oyun anlamında değil, jenerasyon anlamında söylüyorum. Son turnuvada gördük ki Türk Milli Takımında eksik olan bir şeyler var. Önemli olan bu eksik parçayı bulmak ve resmi tamamlayabilmek.

Kulüp bazında ise Türkiye'nin büyük ve köklü kulüplere sahip olduğunu biliyorum. Türkiye ligi büyük derbi maçların oynandığı ve büyük ambiyanların yaşandığı bir lig. Gördüğüm sıkıntı Türkiye Ligi takımlarının kendi içlerinden genç oyunculara şans vermek yerine Avrupa'dan orta yaşlı oyuncuları tercih

etmesi. Türk takımlarının başarıyı uzun vadede yakalayabilmeleri için genç oyuncularını oynatması lazım. Buda sistemli bir altyapı ve disiplinli bir çalışmayla mümkün. Şunu da iyi biliyorum ki Türk oyuncularında başarıyı yakalayabilecek kalite var.

➤ Türkiye'de özellikle de Erzurum'da bir futbol okulu açmayı düşünür müsünüz?

Neden olmasın. Bugün Fransa'da birçok kulüp Türkiye'de ki oyuncu yapısı ve kalitesinin farkında ve benimde bildiğim kadarıyla Türkiye için projeleri var. Bir gün şartlar oluşursa seve seve çalışırım.

Son olarak futbolcu olmak isteyen gençlere tavsiyeleriniz nelerdir.

Çalışsınlar, çalışsınlar, çalışsınlar. Her yerde evde, sokakta, sahada her yerde çalışsınlar. Çünkü başarının sırrı çalışmaktan geçer ve başarının yeri ve zemini olmaz.

Mustafa Kemal Erzurum Lisesi Öğretmenleriyle birlikte

3 TEMMUZ

M. Sıtkı DURSUNOĞLU

Her başarının, her milli günün, her kıymetin ardında olduğu gibi bunun da arkasında “1938”in büyük ziyası bir dağ tepesi gibi görünüyor.

Bu tarihten önce kınımdan sıyrılmış bir kılıç gibi tek başına Anadolu yollarına düşmüş, yalın bir adam görüyoruz. Kafası bir millet derdini taşıdığı halde dik, omuzları iki apoleti taşıyamayacak kadar çöküktür. Çünkü birinde imanının taze heyecanını, öbüründe çürümüş bir realitenin inkârını taşıyor. Bu yalın adam henüz bir “fikir” ve bir karardır. Yolları ve günlerin ötesinde “fiil” olmak istiyor ve biliyor ki ferdi liyakatler, ferdi kabiliyet ve heyecanlar büyük ve tarihsel toplulukların büyük olaylar içerisinde kendini gösteren ve adına “Milli Vicdan” denilen bir “Tur tecellisi” ne ermedikçe, eser vermesine imkân yoktur. O bunu arıyor ve her yönden gelen seslere kulak veriyor. En kuvvetli ses “Doğu”-nundur, ona koşuyor.

Çağırarla, çağırılanın Pa-landöken eteklerindeki vuslatına “Erzurum Kongresi” adını verir. Çünkü fikir tam fiil haline burada geçer, yaman güne düşmüş bir milletin davası burada mayalanır. Çünkü burada her şey hazırdır; mukaddesinde çileyi mukaddesleştiren bir şehrin çocukları bu en büyük çileden kurtulmanın ateşini daha önceden hazırladıkları “Erzurum Kongresi”nin buhurdanında yakmaya başlamışlardır. Parıltıları Doğu Anadolu’nun her tepesine ve her çukuruna vurdukça ümit yıldızları yaratan bu ateşi, bir güneş haline getirecek baş eksiktir. Onu bekliyorlar. 3 Temmuz akşamı Erzurum ufuklarının güzel renkleri genç bir general başının mürtesemi görünür ki; ona bugün dünya hafızası “MUSTAFA KEMAL” diyor.

Erzurum’un harap evlerinin kırık iskemleli toplantı salonlarında çok defa mum ve

petrol lambalarının ışığında, gecelere kadar süren büyük ihtilal tam manasıyla o günlerde hazırlanmaya başlar.

Musaraaya hazırlanan bir pehlivanın soyunması gibi ilk iş olarak da genç general omuzlarını çökerten apoletleri koparır ve “aranızda bir ferdi millet gibi çalışacağım” der.

O günden sonradır ki; kafadaki millet derdi, konuşma olur, beyanname olur, tehdit olur, isyan olur, bayrak olur ve nihayet bugünlerin dünü olur. Kendini anlamadığı için hükümetine başkaldıran millet, hükümlerinde biraz kilise günlüğü ve biraz da Ortaçağ hıncı kokan galiplerine meydan okur.

Her zaman sınır başında vazife alan Erzurumlular bu hareketleriyle “3 Temmuz” da yeni tarih başında vazife almış olurlar¹.

¹ Erzurum Halkevi Kültür Dergisi, Yıl: 3, Sayı: 10, 3 Temmuz 1946, s. 2.

İsimsizler İçinde Bir İsimsiz

BEHİRE HAKKI

Osmanlı döneminde Müslüman kadın terzilere pek rastlanmaz. Ermeni ve Rum cemiyetlerinin kızlar için açtıkları sanat okulları, gayrimüslim kadın ve kızların terzilik sanatında ilerlemelerini sağlamıştır.

Türk kadınları tarafından bu dönemlerde kimsesiz kadınlara meslek öğreten, mesleğini icra edebilecekleri dikiş evleri ve fabrikalar açan cemiyetler kurulmaya başlanmıştır.

Bunlardan biri de 1913'te Behire Hakkı Hanım tarafından kurulan "Biçki Yurdu"dur. Behire Hanım'ın bu yurdu açmasındaki amaç; dikiş için harcanan paraların gayrimüslimlere gitmesini önlemektir. Behire Hanım bu sayede pek çok kadına terzilik öğretmiş, meslek sahibi olmalarına sebep olmuştur.

Biz diyelim Eski İstanbul, siz deyin Dersaadet. Elde bir adres: Çiftesaraylar Caddesi, numara 21, Biçki Yurdu Terzihanesi... Yavuklusunu, eşini,

babasını cepheye gönderen kadınlar, dikiş makinelerinden yükselen tıkr tıkr sesler eşliğinde onlara mintan dikiyor. Behire Hakkı, Biçki Yurdu'nu kurarak vatan savunmasında kadınların bambaşka bir rol oynamasını sağlıyor.

Behire Hakkı'nın dikiş nakışa ne kadar ilgi duyduğu 11 yaşında diktığı ilk elbiseden anlaşılır. Küçük Behire, bir gün sokaktan geçen basmacının sesine dikkat kesilir, koşarak gider ve kendisine yetecek kadar kumaş kestirir. Gönlüne göre seçtiği o kumaştan öyle bir elbise diker ki annesi şaşırır kahr. Dikişe dair bildiklerini günbegün kızına anlatmaya başlar. O günden itibaren nice tayyörler, bluzlar, yeldirmeler, eteklikler diken Behire Hakkı, gelinliğinin dikimini de kimselelere bırakmaz.

Tabi o dönem bu durum takdir edilmez. Zira yabancı terzihaneler ve ısmarlama elbiseler modadır. Pahalı kıyafetler giyen kadınlar için kendi kıyafetini dikmek bir küçük-

lük göstergesi, fakirlik alametidir. Behire Hakkı'ya acıyarak bakan, "Diktiğini söyleme, falanca terzihaneden aldım de." şeklinde öneride bulunanlar olur. Ancak Behire Hakkı için, acıyacak durumda olan kendisi değil, meziyetleri yerine ısmarlama elbisesiyle gurur duyan bu kadınlardır.

Kadınlar, süren savaşların ağırlığı altında günden güne daha çok ezilir. Onların sessiz çığlıklarını duyan Behire Hakkı, "Memleketim için ne yapabilirim?" diye de düşünür durmaktadır. Başkalarına muhtaç olmayı esaret kabul eden Behire Hakkı, kadınları meslek sahibi yapmaya karar verir. En iyi bildiği konu dikiştir. 1913 yılında İstanbul'da Biçki Yurdu'nu açar, gazetele-re ilan vererek kadınlara terzilik mesleğini öğreteceğini bildirir. Alınacak öğrencilerin fakir kesimden olmasına dikkat eder. Bu girişimle kadınlar fakirlikten kurtulacak, alın teriyle ekmeğini kazanacaktır. İlk aşamada yurda 25 öğrenci

başvurur, daha sonra sayı 51'e çıkar, 1917'ye gelindiğinde öğrenci sayısı 366'dır.

İlk mezuniyet töreninde öğrenciler, 40 dakika içerisinde bir korsaj, bir etek ve bir manto dikerek hünelerini sergilerler. Bu törene Maarif ve Ziraat Nazırları (bakanları)'nın katılması Bıçki Yurdu'na verilen önemi gösterir. Başarılarıyla devlet erkânının dikkatini çeken Behire Hakkı, Maarif ve Sanayi nişanına da layık görülür ve milli müessese haline gelir.

Bıçki Yurdu'nu milli müessese haline getiren sadece başarısı değil, askerler için el emeği göz nuru kıyafetler dikip cepheye göndermesidir.

Öğrenciler, askerlerin üşmemesi için 55 bin 155 tane pamuklu mintan diker. Müdafaa-i Milliye Cemiyeti aracılığıyla mintanları cepheye gönderir. Cemiyet mensupları, Bıçki Yurdu'nun her ferdi için madalya hazırlar. Madalyaların 4 bin 500 kuruş olduğunu öğrenen hanımlar, kendi aralarında topladıkları aynı miktardaki parayı cemiyete yardım olarak gönderir. Açtıkları sergide satılan ürünlerin gelirini de buraya bağışlarlar.

Bıçki Yurdu talebelerinin hayır işleri bununla sınırlı kalmaz. Çanakkale Savaşı'nda yaralanıp İstanbul'a tedavi için gelen askerleri, ziyaret ederler, topladıkları yardımları ulaştırırlar, onları rahat ettirmek için gerekli eşyaları temin ederler.

Bıçki Yurdu'nun cefakâr kadınları, milli şair Mehmet Emin Yurdakul'a ilham olur ve şair, iğne tutan ellerin kılıç tutan eller kadar aziz olduğunu vurgular:

“Ey iğnem dik! Askere,
Giyecekler yetiştir.

Sınırdaki erlere

Hizmet aziz bir iştir.

Ey iğnem dik! Elimde teğellenen şu gömlek,

Bir kahraman genç Türk'ün vücudunu örtecek.”

Vatanın bağımsızlığı uğruna cephede mücadele eden erkekleri, cephe gerisinde yavuklu, eş, anne olarak bekleyen Türk kadınlarının misyonu bir nebze değişir. Şair Yurdakul'un deyimiyle, kılıçların yanında artık iğneler de parlar.

Fakat Bıçki Yurdu da savaşın acımasız yüzünden nasibini alır, öğrenci sayısı 14'e kadar düşer. Varını yoğunu ortaya koyan Behire Hakkı, yurdun kirasını ödeyemeyecek hale gelir. Yurdu ayakta tutabilmek için öğrencilerden cüzi bir ücret almaya mecbur olur. Çok geçmeden durumu toparlamayı başarırlar, 1928'e

gelindiğinde Bıçki Yurdu'nun mezun sayısı 1794'e ulaşır. Bayezit, Beşiktaş, Fatih, Üsküdar'ın ardından Ankara, İzmir, Gaziantep, Konya ve Kilis'te de Bıçki Yurdu açılır. Mezunların birçoğu kendi atölyesini açar, bir kısmı evinden çalışarak geçimini sağlar.

Behire Hakkı, kadınların terzi olmasını sağlayarak hem onların ekonomik özgürlüklerini kazanmasına yardımcı olur, hem de mali açıdan buhran geçiren ülke ekonomisine katkıda bulunur.

Dönemin entelektüellerinden İffet Hanım'ın Seyyâle Dergisi için kaleme aldığı 'Beşiği Sallayan Eller Yükselcek' makalesinde yazdığı gibi, milletin geleceği kadınların eğitimine bağlıdır ve işte Behire Hakkı'lar sayesinde beşiği sallayan eller yükselmiştir.

Selam olsun Behire Hanım'a

Kaynak: Hemra Nida

HOŞ GELİŞLER OLA MUSTAFA KEMÂL PAŞA

ErDAL GÜZEL

“Yenilmez Türkler” unvanıyla bilinen Osmanlı İmparatorluğu’nun parçalanmak üzere olduğu dönemlerdi. İmparatorluğun idam fermanı olan Mondros Mütarekesi’nin (30 Ekim 1918) imzalanmasından sonra emperyalist ülkeler Türklüğün son kalesi olan Anadolu’yu ele geçirmek için planlarını yapmışlar, bu düşünceleri doğrultusunda Doğu Anadolu’da bir Ermenistan devletinin kurulmasını dahi kararlaştırmışlardı.

600 yıllık Cihan İmparatorluğu dağılmış, Balkanlardan ve Kafkaslardan göç eden muhacirler, akın akın Anadolu’ya gelmeye başlamışlardı. **‘Hasta Adam’**ın son nefesini vermesini bekleyen emperyalist ülkeler **“Vatan toprağı kutsaldır. Kaderine terk edilemez!”** diyen ve bu karanlık günlerden aydınlık günlere ulaşılacağına inanan, her gecenin bir sabahı olduğunu bilen, yürekleri vatan aşkıyla dolu asil bir ruhun ortaya çıkacağını hesaba katmamışlardı.

İşte bu asil ruhun baş temsilcisi Mustafa Kemâl Paşa ve arkadaşları Anadolu’ya geçip **‘Ulusal Kurtuluş Harekâtı’**nı başlatmak üzere her türlü planlarını yapmışlar, eninde sonunda bu işgalcilerin geldikleri gibi gideceklerine inanmışlardı. İşte, o ruhun baş temsilcisi olan Mustafa Kemâl Paşa, 16 Mayıs 1919’da İstanbul’dan Samsun’a giderken binmiş olduğu **‘Bandırma Vapuru’**nda arkadaşlarına **“Bunlar işte böyle yalnız demire, çeliğe, silah kuvvetine dayanırlar. Bildikleri şey yalnız maddedir! Bunlar hürriyet uğruna ölmeye karar verenlerin kuvvetini anlayamazlar. Biz Anadolu’ya ne silah, ne cephane götürüyoruz; biz ideâl ve iman götürüyoruz”** diyerek, Millî Mücadele yolundaki inancı ve ilkeyi özetlemiştir.

Bu hazırlıkların bilincinde olan Erzurumlular **“Vilâyet-i Şarkîyye Ermenistan olamaz!”** diye dünyaya haykırıp **‘Vilâyet-i Şarkîyye Müdafaa-i**

Hukuk Cemiyeti’nin Erzurum Şubesi’ni açarak teşkilatlanmışlar ve 17 Haziran 1919’da **‘Erzurum Vilayet Kongresi’** adı altında bir kongre düzenleyerek kararlılıklarını duyurup, bağımsızlık meşalesini ateşleyecek olan Mustafa Kemâl Paşa’yı beklemeye başlamışlardı.

19 Mayıs 1919’da Samsun’u çıkan ve 45 günlük zorlu bir yolculuktan sonra Havza, Amasya ve Tokat üzerinden 3 Temmuz 1919’da Erzurum’a gelen Mustafa Kemâl Paşa, karşısında Millî Mücadele’ye hazır, kararlı ve bilinçli bir Erzurum bulmuştu. Samsun’da tutuşturulan bağımsızlık meşalesi Erzurum’da alevlenmiş ve bu ateş tüm Anadolu’yu aydınlattığı gibi mazlum milletlere de esin kaynağı olmuştu.

3 Temmuz 1919 gününde geldiği Dadaşlar diyarında 57 gün kalan Gazi Paşa’nın hayatında Erzurum’un çok özel bir yeri olduğu muhakkaktır. Askerlikten istifa ederek sine-i millete dönmesi, Cumhuriyet

kavramından ilk defa bahsetmesi, milli iradeyi hâkim kılmaya düşüncesini açıklaması, Erzurum hemşerisi ve Erzurum mebusu olması, Gazi Paşa'nın hayatında önemli izler bırakan yaşamışlıklardır.

3 Temmuz 1919'da Erzurum'a ayak basan Paşa, Dağlar diyarında gördükleri ve hissettikleriyle **"Bu milletle neler yapılmaz ki!"** diyecek heyecanı ve güveni duymuştur.

3 Temmuz 1919'da Erzurum'da başlayan Cumhuriyet'in şanlı hikâyesi, tarihin dönüm noktalarından biri olarak hafızalarda yer almış, tüm dünyaya buradan Sultan Alpaslan'ın açtığı Anadolu kapısının asla kapanmayacağını duyurmuştur!

102 yıl önce Erzurum'a atılan azmin ve inanmışlığın adımı, bu gün üzerinde gururla ve güvenle yaşadığımız Bağımsız Türkiye Cumhuriyeti'ne giden yolun ilk adımıdır.

Bu ilk adımla, 23 Temmuz 1919'da Erzurum Kongresi yapılarak tüm dünyaya manda ve himâyenin kabul edileceği, **'Misak-ı Milli'** sınırları içerisinde vatan toprağının bir bütün olduğu ve parçalanmayacağı, millî iradenin hâkim kılınacağı haykırılmıştır.

Mustafa Kemâl Paşa'nın Erzurum'a gelmesi muasır medeniyet yolunda atılacak adımların ilk habercisi, millet olma bilincinin hatırlatılması ve az zaman da çok işler başarılacağına de müjdesi olmuştur.

Fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür bir toplumun oluşturulacağına ilk adımı olan bu geliş, yabancıların telkin ve direktifleriyle bir ülkenin yönetilemeyeceğini anlatması açısından da son derece önemli mesajlar vermektedir.

Özetle, 102 yıl önce Erzurum'da şekillenen yol haritasıyla kapitülasyonlar ve **'Dünyân-ı Umumiye'** ile yapılan

sömürüye dur denilmiş, halkın refah ve mutluluğu için her alanda bir seferberliğin başlatılması hedeflenmiştir.

3 Temmuz 1919'da mümbit Erzurum toprağında yeşeren Cumhuriyet'in Ata tohumu Anadolu'yu kısa zamanda sararak hayatın her alanında meyvelerini vermiş, bu gün 83 milyon nüfusu ve dünyanın en büyük ekonomilerinden biri olmanı gururu ile aklın ve tekniğin öncülüğünde Türk-İslâm dünyasının güvenle baktıkları bir ülke konumuna gelmiştir.

Bu kutlu yürüyüşün ilk adımını atan Mustafa Kemâl Paşa ve onunla omuz omuza yürüyerek bize özgür bir ülke bırakan Milli Mücadele'nin eşsiz kahramanlarını, tüm şehit ve gazilerimizi bu münasebetle bir kez daha saygı ve rahmetle anıyoruz.

Erzurum/ Temmuz 2021

GERTRUDE BELL: ORTA-DOĞU COĞRAFYASINI ŞEKİLLENDİREN İNGİLİZ CASUS VE OYUN KURUCU

Dr. Yılmaz KUŞKAY

On dokuzuncu yüzyıl büyük güçlerce “Hasta Adam” olarak nitelendirilen Osmanlı Devleti’nin topraklarının üzerinde büyük planların yapıldığı ve Balkanlar, Kafkasya Cephesi, Kuzey Afrika ve Orta-Doğu’da toprak kayıplarının başladığı yüzyıldır. Bu yüzyılda Dünya siyasetini başta İngiltere olmak üzere, Rusya, Almanya ve Fransa yönlendiriyordu. İngiltere –Rusya-Almanya rekabeti yüzünden genellikle Osmanlı Devleti’nin toprak bütünlüğü korunuyor ve Osmanlı Sultanları da devletin ömrünü uzatabilmek için bu rekabeti kullanmaya çalışıyorlardı.

Mezopotamya (Irak ve Suriye) coğrafyasına Türklerin ilgisini Selçuklular döneminde başlamıştı. Osmanlı Sultanı Yavuz Sultan Selim, yine bir Türk hanedanı olan İran Safevilerine karşı 1514 yılında Çaldıran savaşını kazanmasından sonra Diyarbakır ve El Cezire (Musul) bölgelerini Osmanlı topraklarına kattı. Daha sonra Kanuni Sultan Süleyman 1534’te Bağdat’a girdi ve Basra Emiri Os-

manlılara itaat etti. 1555 yılında ise İran ve Osmanlı Devleti arasında imzalanan Amasya antlaşmasıyla İran Osmanlı Devleti’nin Musul, Bağdat ve Basra’da ki hakimiyetini kabul etti. Osmanlı Devleti’nin İngilizlerle tanışması 16 yy da Suriye ve Musul’da ticaret yapan İngiliz tüccarlarıyla temasla başladı ve 1580 yılında İngilizlere ticari kapitülasyon verildi. Osmanlı İngiliz ilişkileri 1839 yılında imzalanan Baltalimanı Ticaret Anlaşmasıyla zirveye çıktı. Osmanlı Devleti’nin İngilizlere karşı Almanya ile artan ilişkileri ve Bağdat-Hicaz Demiryolu Projesi imtiyazının Almanlara verilmesi İngilizleri çileden çıkarmaya yetti.

İngilizler Anadolu ve Orta-Doğu’da Balkanlardan Basra’ya kadar olan bölgede kurdukları 66 konsolosluk ve casusluk ağı ile Türk coğrafyasını parçalamak ve yönetmek amacındaydı. Suriye, Irak, Filistin ve Arap coğrafyasında T.E. Lawrence ve Gertrude Bell başta olmak üzere çok büyük casuslar gönderilmişti. Amaç

bu bölgede İngiliz himayesi altında özerk devletler oluşturarak Osmanlı Devleti’nin egemenliğini sona erdirmektir. Bu amaçla milliyetçi ve ayrılıkçı emirler destekleniyor ve kıskırtılıyordu. Bu amaçla Lord Curzon, Lord Harding, Percy Cox, Henry Mc Mahon, David Hogert, Ronald Storrs ve William Deedes’ten kurulu ekibe Gertrude Bell’de katıldı.

Gertrude Bell’in Hayatı

Gertrude 14 Temmuz 1868 tarihinde İngiltere’nin önemli sanayi bölgelerinden Newcastle şehrinde doğdu. Bell ailesi köklü bir demir-çelik üreticisi idi. Almanya’da Krupp ne ise, İngiltere’de Bell ailesi de aynı idi. İngiltere tahtında 30 yıldır hüküm sürmekte olan Kraliçe Viktorya vardı. Gertrude ve küçük kardeşi Maurice doğduktan hemen sonra 3 yaşında iken öksüz kaldı ve babası Thomas Hugh ikinci bir evlilik yaptı. Gertrude ve kardeşini halaları Ada büyüttü. Gertrude çok iyi şartlarda yetiştirildi. Küçük yaşlardan itibaren atak,

kabiliyetli ve erkeksi yapıdaydı. Queens Kolejini bitirdikten sonra, Oxford Üniversitesine Tarih bölümüne girdi. Tarih, coğrafyaya, arkeolojiye ve dil bilimine çok meraklıydı. Oxford tarih bölümünü birincilikle bitiren ilk kız öğrenci oldu. Gertrude'nin önemli meraklarından biri ise seyahat idi. Dünyayı, Avrupayı, Türkiye ve Arab coğrafyasını çok merak ediyordu. 1888-1897 yılları arasında Avrupa ülkelerini gezmiş. 24 yaşında ise bir akrabasının İngiliz Büyükelçisi olması dolayısıyla 1892 yılında Tahran'a gitmişti. İranlı ünlü şair Hafız'dan şiirler okuyacak kadar Farsça biliyordu ve hatta "Sefername" adlı kitabı yazdı. Gertrude 1897-1898 ve 1902-1903 dönemlerinde Dünya turlarına çıktı. İki defa, 1899 ve 1907'de Anadolu Gezileri, 1899-1900, 1905, 1909,1911, ve 1913-1914 yıllarında Orta-Doğu Gezileri yaptı.

➤ Gertrude Bell'in Anadolu Gezileri ve Türk Algısı:

Gertrude İstanbul başta olmak üzere, İzmir, Efes ve Milet tarihi şehirleri ve özellikle İstanbul-Bağdat Demiryolu hattı güzergahında olan şehirlere gitti. Isparta, Konya, Karaman ve Adana ve Güney-doğu Anadolu'da ki bütün şehirleri gezdi.

Gertrude : Türkleri çalışkan ve kaderci buluyordu. Türk Ordu ve askeri hakkında düşünceleri şöyleydi, "Dünya'nın bütün ordularında isyan görülür ancak Halife'ye itaat etmiş olan Türk Ordusu asla isyan

etmez. Normal askerler acıya, hastalığa ve açlığa bir noktadan sonra pes ederken, Türkler ölünceye kadar ayakta dururlar. Silahları kalmadığında bile savaşır ve bir liderleri olduğu sürece arkasından giderler. Hedefine doğru ilerleyen bir Türk alayını en iyi tasvir eden sıfatlar şunlardır. Kendilerini ölümden başka hiçbir şey durduramayacak, eski püskü elbiseleri ve yalın ayakları ile bıyığı yeni terlemiş genç veya daha yaşlı askerlerdir."2

Gertrude başlangıçta Türkleri överken, özellikle Kut-ül Amare savaşında İngilizlerin zor durumda kalıp, daha sonra teslim olmaları sebebiyle Türkleri kötülemeye başladı. Yine Bell'in nişanlısı Charles Doughty Wylie'nin 1915 yılında Çanakkale'de Seddülbahir çıkarması sırasında ölmesi yüzünden büyük bir boşluk içine düştü. Ancak Deedes'e gönderdiği mektupla bütün dikkatleri üzerine çekti.3 İngilizlerin Mezopotamya'da başlıca hedefi olan Basra'yı ele geçirmesi ve 27 Aralık 1914'te İngiliz Komiseri Percy Cox'un Basra'da İngiliz Yönetimi kurulduğunu ilan ederek, burada artık Türk İdaresi'nden eser kalmadı, İngiliz bayrağı altında özgür ve inançlarımızda serbestçe yaşayacaksınız dedi.3 Ocak 1915'te Cavit Paşa merkeze alındı ve yerine Süleyman Askeri atandı.

➤ Gertrude Bell'in Bölge ile ilgili Raporu

"Suriye, özellikle Güney Suriye, Mısır'ın sahip olduğu re-

fahtan haberdar olduğundan İngiliz dostudur. Iraklılar ise bizim Türklerle savaşmamızı istemezler. Türkler doğrudan himayemiz altındaki Arap Birliği yanlıları, Basra'da Seyyid Talb, Kuveyt Emiri ve İbni Suud gibi dostlarımıza pek iyi gözle bakmazlar. İbni Suud bizimle olan ilişkileri nedeniyle şu an çok endişeli; bir müttefik olarak mutlaka korunmalı, Basra Körfezini Türkler için çok sıcak hale getireceğimizi zannediyorum. Bağdat'taki Lynch şirketi temsilcilerinden Arthur Todd, Bağdat Araplarının önde gelenleri ile çok sıkı temastadır. Eğer Türkiye savaş girerse, Arap Birliği taraftarları bu durumu boyunduruktan kurtulmak için fırsata çevirebilirler. Buna cesaret edemezlerse, onları bu amaca

1 Gertrude Bell : Queen of the Desert, Shaper of Nations. Farar, Strans and Giroux, New York, 2006; Gertrude Bell'in hayatı, gezileri ve mektuplarını içeren ve Lady Bell, D.B.E.'nin editörlüğünü yaptığı iki cilt kitap " The Letters of Gertrude Bell " adıyla Londra'da ki Ernest Benn Ltd. tarafından 1927 yılında yayımlandı.

2 Mustafa Celalettin Hocaoglu, "Gertrude Bell'in Orta Doğu Algısı ve Irak'ın Kuruşundaki Rolü", Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Bölümü Doktora Tezi, Isparta 2019, s.164.

3 A.g.e.s.185.

yöneltmek pek zor olmayacaktır. Fransızların göz koyduğu Suriye’de halk onları değil bizi ister.”⁴ Gertrude Bell ; 1917 Mayıs’ında İngiltere Savaş Bakanlığı, Percy ve Hindistan Hükümeti’nin oluşturduğu “ Mezopotamya Yönetim Komitesi” nin Hindistan tarafından değil, doğrudan Londra tarafından yönetilmesini ve Basra’nın kesinlikle İngiliz top- rağının sayılacağı bir sistem ister.⁵ Gertrude Bell 3 Mart 1916’da Hindistan’dan Basra’ya geldi. Bell’in Arap kabileleri ve şeyhleri hakkındaki derin bilgisi ve yakınlığı Percy Cox’un dikkatini çekti ve Gertrude ‘nin Basra’da kalması için tek- lif yapmasına yol açtı.⁶

➤ Gertrude Bell’in Basra’ya Yerleşmesi

Gertrude Bell Basra’ya yer- leştiğinde General Townsend komutasındaki İngiliz Ordusu Kut-ül Ammare’de Türk Or- dusu tarafından kuşatması de- vam ediyordu. Basra’ya Percy Cox ile görüşmeye gelen aşiret reisleriyle önce o görüşüyor ve onları büyük bir dikkatle izli- yor ve süzgeçten geçiriyordu. Gertrude Bell, İngiltere’nin Arap yarımadasını askeri yön- temlerle idare etme politikası- nı benimsemiyordu. Arabistan politikası, ne Hindistan’dan ve ne de Londra’dan değil, bizzat sahadan Basra’dan yönetilme- liydi. Gertrude bağımsız bir “Arabistan “ hayal ediyordu , ancak Londra aynı fikirde değildi. Lake, Cowper, Money ve Offley Shaw gibi üst düzey generaller Arap milliyetçiliği-

nin desteklenmesi ve Türklere karşı isyan çıkarılmasına kar- şıydılar. Bir kadın olan Bell’e generallerin katlanması zordu ama bölge ile ilgili Bell’in eşsiz bilgisi yüzünden tahammül ediyorlardı.⁷

➤ Gertrude Bell’in Ağırılığının Giderek Artması

Gertrude İngiliz Ordu- su’nun Kut-ül Amare’de ku- şatmadan kurtulması için uğ- raş veriyordu. Gertrude Kut kuşatmasından kurtulmak için bize çok yetenekli bir ko- mutan veya Rusların önümü- zü temizlemesi lazımdır, di- yordu.⁸ Bu arada ünlü casus T.E.Lawrence kuşatmanın kaldırılması için Halil Paşa’ya 2 milyon pound rüşvet teklif etmesine rağmen, bu teklif ret edildi. Gertrude Bell, Türk Or- dusunun Kut başarısını Türk askerinin dayanıklılığına bağ- ladı. Kut başarısızlığı İngiliz komuta kademesinde politika değişikliğine yol açtı. Kurmay Başkanlığı İngiliz Ordusunun güneye Basra’ya çekilmesi ve petrol bölgelerinin güvenli- ğinin sağlanması görüşünde yoğunlaşıyordu. Ancak Enver Paşa’nın Almanların isteği doğrultusunda 6. Kolordu- nun Irak’tan İran’ı Ruslardan temizlemek için gönderme- si kararı, Irak cephesini za- yıflattı. Türk Ordusu Rusları Hemedan’a kadar sürmesine rağmen , Irak cephesi zayıf- layınca İngilizler bunu fırsat bildi. Böylece 13 Aralık 1916’da İngiliz kuvvetleri Kuzey’e doğ- ru ilerlemeye başladı. Bu sı-

rada 6.Ordunun 13.Kolordusu İran’da, 7.Kolordusu Musul’da ve 18.Kolordu ise Bağdat’ın güneyinde idi. 12 Ocak 1917’de genel taarruza geçen İngilizler 12 Ocak 1917’de Halil Paşa’yı püskürttü ve Halil Paşa 25 Şu- bat 1917’de Kul-ül Ammare’yi bırakarak Bağdat’a çekildi.¹³ Kolordunun İran’dan geri ça- ğırılarak Selmanpak ve Azizi- ye’de İngilizleri durdurma ça- baları yeterli olmadı. Türklerin Bağdat’ı boşaltması üzerine, 11 Mart 1917’de İngiliz kuvvetleri Bağdat’a girdi. Halil Paşa’nın Nurettin Paşa’nın geliştirdiği planlara uymaması, Kazım Ka- rabekir Paşa’nın insiyatifinin azaltılması Bağdat’ın kaybe- dilmesine yol açtı. Gertrude Bell’in Irak Aşiretleri Arasın- daki Stratejisi:

Gertrude Bell Irak’ta aşiret reislerini ayağına çağırarak yerine, bizzat onların ayakla- rına gitmeyi tercih ediyordu. Bell’e Osmanlı Devletinin en sadık destekçisi olan Arap Kabilesi Şammar Şeyhi İbnür- reşit ile temas kurma görevi verildi. Ancak İbnürreşit İn- gilizlere hiçbir şekilde yanaş- madı ve hatta onları taciz etti. Bell bir yana Şammar şeyhi İb- nürreşit ile uğraşırken, diğer taraftan Nasriye’de bulunan Arap aşiretleriyle uğraşıyor- du.⁹ İbnürreşit; eğer Türkler Zübeyir’e yaklaşırlarsa onlara katılacağını, ancak bunu başa- ramazlarsa İngilizlere saldır- mayacağını Bell’e bildirdi. Bell, bütün uğraşmalarına rağmen Şammar Şeyhini tarafsızlaştı- ramadı. Bell dışında, Lawren- ce ve Yzb.Shakespeare’de İbni

4 A.g.e.,s.180.

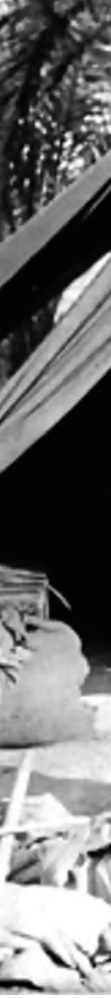
5 Mustafa Celalettin Hocaoglu , s.191.

6 A.g.e.,s.192.

7 A.g.e., s.195.

8 A.g.e.,s.197.

9 Mustafa Celalettin Hocaoglu, Doktora Tezis.202.

Suud'u kontrol etmeye çalıştılar. Lawrence Şerif Hüseyin'i ikna etmeyi başardı. Şerif Hüseyin'i isyan ettirdiler. Bell, Şerif Hüseyin'in isyanını, Türklerin bir gözünü kör etme olarak nitelendirdi ve öbür gözlerinin de ellerinde olacağı günlerin yaklaştığını söyledi.¹⁰

Bell Arap yarımadasındaki isyanın Mezopotamya'ya da yayılmasını istiyordu. Bell, Şammar şeyhi İbnürreşit üzerindeki baskısından vazgeçmedi. Zafir, Eslem ve Zeyyad aşiretlerinin baskısı sonucu, İbnürreşit Zübeyir'i terk ederek Hayyil'e kaçtı. Bell Mu-

ammara'da (Abadan Bölgesi) bulunan petrol bölgesine önemli bir seyahat gerçekleştirerek Muammara Şeyhi ile görüştü.¹¹

➤ Kuveyt Konferansı

Percy Cox ve G.Bell İbni Suud başta olmak üzere Kuveyt şeyhlerinin katılacağı 27 Kasım 1916'da Basra'da bir "Kuveyt Konferansı" düzenlediler. Bu etkinlik sırasında, bir de silah sergisi düzenlediler. Bell bu konferansta İbni Suud'a olağanüstü ilgi gösterdi. Suud'u etkilemenin çok zor olduğunu biliyordu. Bell, Suud'a üçbin tüfek, 4 makinalı tüfek ve ayda 5bin İngiliz Lirası ödeme sözü verdi. Osmanlı Devletine isyan eden Şerif Hüseyin'in Kerbela ve Nəcəf'e saldırmama sözü alındı. Gertrude Bell'in üstün gayretleriyle İbni Suud İngilizlerin önemli bir adamı haline geldi.¹² İngilizler, Suud'a Osmanlı'nın sadık müttefiki olan Acemi Sadun Paşa'nın İngilizlere döndürmesi görevini verdi. Sadun Paşa, Suud'a şu cevabı verdi, "Benim Şerefli Kardeşim : Bir Arap olarak cihat için Türklerle söz verdiğini, Allah'ıma verilmiş bu söze vefanın en büyük şeref olduğunu, Türk Hükümetinin saf İslamı savunduğu için bu vefanın Alla'nın ve Arapların hoşuna gideceğini yazdı. Bu cevaptan hiç hoşlanmayan İngilizler, Sadun Paşa'ya bir daha böyle bir teklif yapmadılar. Şerif Hüseyin Kuveyt Konferansına bir tebrik mesajı gönderdi. Bu mesaja Kuveyt ve Muammara Şeyhleri şu cevabı

verdiler." Ey Efendimiz ; toplantımızın amacı, Arap milletinin ve İslam'ı, sizin mübarek makamınıza ve İngiltere Hükümetine sadakat içerisinde yükseltmektir. Gertrude Bell hazırladığı Kuveyt Konferansı raporunda, Konferansın "Arap Birliği Hayali"nin önemli bir aşaması olarak nitelendirdi. Bell ayrıca raporunda Türk dostu ve karşıtı olan Arap kabilelerinin isimlerini verdi.¹³ İlerleyen aylarda Şammar Şeyhi'de Şerif Hüseyin'in tabiyetine girdi. Reşidi'lerin de Şerif Hüseyin'e tabi olması, İbni Suud'ta Vehabilige karşı bir kolisyon olarak zan edildi. İbni Suud 2 Kasım 1921'de Hayyil'e girerek, İbnürreşit kuvvetlerini bozguna uğrattı hanedanı ortadan kaldırıldı. Yakalanıp Riyad'a götürülen İbnürreşit Haziran 1921'de öldürüldü.¹⁴

➤ Gertrude Bell ve Şiilik

Bell İslam ve Arap Tarihine son derece de hakimdi. Hz.Ali ve Muaviye arasındaki çelişmeleri, Sıffin Savaşı'nı ve Kerbela olayını çok iyi biliyordu. Irak'ta çoğunluk Şiilerden oluşuyordu ve Şiilik giderek geliyordu. Bell'e göre İmlardan sonra Müçtehitler İslam'ı yorumlayan son derece etkili kişilerdi. Türklerin Kut-ül Amare zaferinin etkisiyle Şiiler Cihat Fetvası vermişlerdi. Kerbela ve Nəcəf Müçtehitleri Türklerle destek vermek için çağrılar yapmışlardı.¹⁵ Gertrude Bell'in en önemli amacı Türklerle Şiilerin arasını açmaktı. Bu iş için bir komplo düzenlediler. Bu

10 A.g.e.,s.203.

11 A.g.e.,s.204.

12 A.g.e.,s.206.

13 A.g.e.,s.207.

14 Mustafa Celalettin Hocaoglu,Doktora Tezi,s.210.

15 A.g.e.,s.212.

amaçla Bağdat'ta ki Panarapları kullanarak, Şiilerin düşmanı olan Beni Hasan kabilesini Şiilere saldırttılar. Halep ve Felluce arasındaki İngiliz dostu kabilelere, Türk güçlerinin yardıma gelmesini önleme görevi verdiler. Türkler 400 asker kaybetmelerine rağmen, Kerbela'ya gerekli yardımı yapamadılar. İngiliz komplosu tutmuştu. Şiiler Kerbela'nın yıkılıp yakılması sorumluluğunu Türkler üzerine yüklediler. Böylece Gertrude Bell'in planı ile Türklerle Şiilerin arası açılmış ve Irak'ın tamamen ele geçirilmesi hususundaki engeller ortadan kaldırılmış oldu. Şiiler 5 Gambot karşılığında İngilizlere 70.000 asker sözü dahi verdiler. Eski Türk dostları olan Şeyh Elvan, Hacı Sadun, Şeyh Mebder Faraub, Şeyh Hacı Ferlan Türklerle karşı koymaya yemin ettiler. İngilizler Necef'e yerleştiler. Türkler Hille'de kaldılar.¹⁶ Bağdat 17 Mart 1917'de İngilizlerin tamamen eline geçti. İngiliz Generali Maude halka özgür olacakları sözünü verdi. Kerbela ve Necef'te ki Ulema İngiliz Kralına teşekkür mesajı gönderdi. Bağdat'ın alınması üzerine, Gertrude Bell'de Bağdat'a yerleşti ve öleceği tarih olan 1926 yılına kadar Bağdat'ta kaldı. Gertrude Bell kendisini Bağdat'ta doğmuş Bağdatlıdan daha fazla Bağdatlı olarak görüyordu. Hiçbir kimse Bağdat nehrini ve hurma bahçelerinin güzelliğini benim kadar anlayamaz diyordu.

Gertrude Bell'in müthiş öne zileri birer birer gerçekleşiyordu. İngiliz Dışişleri ve Percy Cox Basra'nın tamamen

İngiliz İdaresi altında kalması gerekliliğini ve Bağdat'ta ise İngiltere'nin yardım ve desteği ile bir Arap devleti kurulacağını ilan edildi. Ancak daha sonra yayınlanan Fransız-İngiliz deklarasyonunda Arapların bağımsızlığından söz edilmedi. Araplar kullanıldıklarını anladılar. Gertrude Bell ise, Basra, Bağdat ve Musul'un bir çatı olmasını savundu. Bell'in kafasındaki sistemde, en tepede Yüksek Komiser olarak tercihen Percy Cox olacak yönetimde, Şerifin bir oğlunun ülkenin lideri olacağını ve bu kişinin Şii olmamasına dikkat edileceği vardı.¹⁷

► Irak'ta Manda Yönetimi Kurulması

Birinci Dünya Savaşına galip gelen devletler Paris'te bir barış konferansı düzenlediler. Gertrude Bell Mezopotamya'yı temsilen Paris'e gönderildi. Lawrence ve Bell bağımsız bir Arabistan hayal ediyorlardı. Wilson'un " Milletlerin Kendi Kaderlerini Kendi Tayin Etmesi " görüşü benimsenmişti. Paris'te Sykes-Picot Antlaşması doğrultusunda, Suriye, Mezopotamya, Filistin, Hicaz ve Mısır bölgelerinin tanzimi için toplantı yapıldı. Bu toplantıya Bell ve Lawrence 'te katıldı.¹⁸ Bell Suriye'nin Fransa mandası olmasına karşıydı.

Mart 1920'de Suriye Genel Kongresi Filistin ve Lübnan dahil Faysal'ın liderliğinde Suriye'nin bağımsızlığını ilan etti. Paris Konferansında Suriye'nin bağımsızlığı kabul edilmedi ve konu San Remo Konferansına havale edildi.

Zaten Sykes-Picot gizli antlaşmasında Suriye'nin bağımsızlığı öngörülüyordu. 18-26 Nisan 1920'de San Remo Konferansına Faysal gitmedi ve burada Suriye'nin Fransız Mandası olması tescil edildi. Böylece, Suriye'deki devlet 6 ay yaşayabildi. *Bell hanedan mensubu olmadığı halde, Faysal'ı bir Kral yapma başarısı ile " Kral Yapıcı -King-maker" olarak adlandırıldı.*¹⁹ Bağdatlılar ise Gertrude Bell'e " Ümmü-l Müminin " lakabını takmışlardı. Bu lakap en son Pegamber S.A. eşi Hz.Ayşe için kullanılmıştı.

Gertrude Bell kurulacak Arap Mandası Arap Devleti'nin Anayasasını hazırlamaya başladı. Bell Cox ile birlikte Faysal'ı kurulacak Mezopotamya Devleti'nin başına getirmeyi Londra'ya teklif etti ve bu teklif kabul edildi. 11 Temmuz 1921'de Faysal Emir ilan edildi ve Nakib Hükümeti kurmakla görevlendirildi ve Faysal'ın Irak Kralı seçilebilmesi için düzmece bir referandum yapıldı. Musul ve Kerkük Türkleri kurulacak bu sözde devlette katılmamışlardı. Gertrude Bell'in hayallerinden biride Bağdat'ta bir müze kurmak ve bu projesini 1924 yılında gerçekleştirdi. 1926 yılında ise Gertrude Bell aniden hastalanıp ölünce, Bağdat'ta defnedildi. Çöl Kraliçesi, Dişi Lawrence, Kral Yapıcı ünvanlarıyla anılan, müthiş ihtiraslı, bilgili ve öngörülü İngiliz kadın casusu Gertrude Bell özellikle Irak ve Orta Doğu'nun şekillenmesinde büyük rol oynayarak 58 yaşında hayata veda etti.

16 A.g.e.,s.213.

17 A.g.e.,s.223.

18 Mustafa Celalettin Hocaoglu, Doktora Tezi, s.248.

19 A.g.e.,s.263.

ERZURUM KONGRESİ

☞ Nazım Hikmet RAN

Erzurum'da on dört gün sürdü Kongre:
Orda, mazlum milletlerden bahsedildi
Bütün mazlum milletlerden
Ve emperyalizme karşı dövüşenlerinden onların.

Orda, bir Şurayı Milli'den bahsedildi,
İradei Milliyeye müstenit bir Şurayı Milli'den.

Buna rağmen
"Asi gelmeyelim" diyenler vardı,
"makamı hilafet ve saltanata."
Hatta casuslar vardı içerde.

Buna rağmen
"Bütün akşamı vatan bir kuldur" denildi.
"Kabul olunmaz," denildi,

"Manda ve Himaye..."
Buna rağmen

İstanbul'da birçok hanımlar, beyler, paşalar,
Türk halkından kesmişlerdi umudu.

Yağdırıldı telgraflar Erzurum'a:
"Amerikan mandası altına girelim," diye.
"İstiklal, diyorlardı, şayamı arzu ve tercihtir,
amma

Bugün bu, diyorlardı mümkün değil,
Birkaç vilayet, diyorlardı, kalacak elde,
Şu halde, diyorlardı, şu halde,

Memaliki Osmaniye'nin cümlesine şamil
Amerikan mandaterliğini talep etmeği
Memleketimiz için en nafi

Bir şekli hal kabul ediyoruz."

FAKAT BU ŞEKLİ HALLİ KABUL ETMEDİ ER-
ZURUMLU.

ERZURUM'UN KIŞI ZORLUDUR, BALAM,
BUZ TUTAR YİĞİTLERİN BİYİĞİ.

ERZURUM'DA KASKATI, DİMDİK OLUR
ADAM,

KABULLENMEZ YILGINLIĞI...

İstanbul'da hanımlar, beyler, paşalar,
Tül perdeler, kravatlar, apoletler, şişeler,
Çıtı pıtı dilleri ve pamuk gibi elleri
ve biçare telgraf telleri

Devretmek için Amerika'ya Anadolu'yu
Şöyle diyorlardı Erzurum'dakilere:

"Bizi bir başımıza bıraksalar,
Tarafgirlik, cehalet

ve çok konuşmaktan başka müspet
Bir hayat kuramayız.

İşte bu yüzden Amerika çok işimize geliyor.
Filipin gibi vahşi bir memleketi adam etti Ame-
rika.

Ne olacak,

Biz de on beş, yirmi sene zahmet çekeriz,
Sonra Yeni Dünya'nın sayesinde

İstiklali kafasında ve cebinde taşıyan
Bir Türkiye vücuda geliverir.

Amerika, içine girdiği memleket ve millet hay-
rına

nasıl bir idare kurduğunu
Avrupa'ya göstermek ister.

Hem artık işi uzatmağa gelmez.

Çok tehlikeli anlar yaşıyoruz.

Sergüzeşt ve cidal devri geçmiştir:

Türkiye'yi geniş kafalı birkaç kişi belki kurtara-
bilir."

Ve böylece, bin dereden su getirdi İstanbul'dan
gelen zevat.

Sivas, mandayı kabul etmedi fakat,

"Hey gidi deli gönlüm,"

dedi,

"Akıllı, umutlu, sabırlı deli gönlüm,

Ya İSTIKLAL, ya ölüm!"

dedi.

İRFAN EHLİ BİR GÖNÜL ADAMI: FETHİ GEMUHLUOĞLU

Prof. Dr. Halit DURSUNOĞLU

“Nasıl insanlar yetiştirelim?”, “Gençlerimize kimi örnek gösterelim?”, “Bana adam gibi bir adam söyleyebilir misin?”... gibi daha bir sürü soru sorulsa buna cevap olarak verilecek isimlerden biri şüphesiz, “Fethi Gemuhluoğlu” olur.

Peki, kimdir bu Fethi Gemuhluoğlu?

O, her şeyden önce adam gibi bir adamdır. Ömrünü “adam”lıkla, “insanlık”la geçirmiş; kâmil bir insanda bulunması gereken vasıfları kendinde cem etmiş bir insandır. Ahlak, erdem, fazilet adına ne varsa hepsini kendinde buluşturmuş bir insandır.

O, bir İstanbul beyefendisidir. Türk kültürünün ocaklarından biri olan Arapkirli bir Türkmen ailenin çocuğu olarak, Türk kültürünün baş şehri İstanbul’da dünyaya gelen Gemuhluoğlu, Osmanlı Türk aydınının yaşadığı semtlerde Göztepe ve Erenköy’de bir çocukluk dönemi geçirir.

Onun yetişmesinde bu mekânların tesirleri görülür. O, daha çocukluğundan itibaren İstanbul’un terbiye ettiği, yetiştirdiği bir İstanbul beyefendisidir.

O, Türkçesi buram buram İstanbul kokulu bir adamdır. İstanbul Türkçesinin bütün güzelliğiyle insanların ruhlarına, gönüllerine giren, kimseyi incitmeyen kelimelerle konuşan bir insandır.

O, bir zarafet adamıdır. Davranışları İstanbul renkli bu adam; kibarlığıyla, nezaketiyile, saygısıyla gönüllerde güzel izler bırakmıştır.

O, bir fikir ve dava adamıdır. Tam anlamıyla Müslüman bir Türk’tür. Düşüncelerinin kaynağını İslâm’dan ve Türklükten alan bu güzel adam, bunların yılmaz savunucusudur. Bu değerleri savunurken de aşkla, vecdle yapar bunu. Bütün iştahasını Türk insanın kendisini iyi yetiştirmesine harcayan Gemuhluoğlu, bu konuda muvaffakiyete ulaşmış nadir dava

adamlarındandır.

O, bir iman adamıdır. Onun imanı; ahlak, erdem, fazilet, aşk, sevgi ve saygıyı barındıran bir imandır. Bu değerler doğrultusunda da hayatını yönlendirmiş bir adamdır. Allah’ın emirleri, Peygamberin sünnetleri doğrultusunda, kulluğunun her zaman şuurunda olan bu iman adamı, ahiretin dünyada başladığı bilinciyle sürdürmüştür yaşamını hep.

O, bir tevazu adamıdır. Aldığı tasavvufî terbiyeden de olsa gerek alçakgönüllüğü ile gönüllerde taht kuran bu güzel insan; şan, şöhret ve riyadan uzak bir yaşam sürmüştür; yaptığı her işte Yaratanın rızasını umarak hareket etmiştir.

O, bir sevgi ve hoşgörü adamıdır. Gemuhluoğlu, Yesevi’nin hikmetleriyle, Yunus’un sevgi diliyle konuşan, Mevlana’nın hoşgörüsüyle davranan bir gönül adamıdır.

O, bir dostluk adamıdır. “Dostluk” kitabının altında

adının olması boşuna değildir. Hakka ve halka dost olana dosttur bu güzel yürekli insan. “Dostluk”u kendisiyle özdeşleştiren bu dost adam, kaybolmaya yüz tutan değerlerimizi yeniden filizlendiren insandır. Aşk ve sevgiyle, dostlukla her kapının açılacağını ifade eden Gemuhluoğlu, bu değerleri tekrar hatırlatan adamdır.

O, bir nesil eğitmenidir. “Gençliğimiz, geleceğimizdir.” gerçeğinden hareketle gençlerin yetişmesine, bilgi, beceri ve ahlak bakımından onların gelişmesine önemli katkılarda bulunan bir terbiye adamıdır. Rahleitedrisinden geçenlerin

hizmetleri, onun eseridir. Müslüman ve Milliyetçi gençlerin yetiştirilmesinde çok emekleri olan bir nesil eğitmenidir o. Bugün birçok insanın gençliğinin, orta yaşının idolüdür o.

O, bir vefa adamıdır. Onun şahsını etkileyen en önemli yönlerinden biri de, bu vefa bilincidir. Bir anısıyla da bunu aktaralım. Kurtuluş Savaşımızın simge isimlerinden Mareşal Fevzi Çakmak vefat ettiğinde, onun hatırasına gösterdiği tavır çok etkileyicidir: Dönemin tek yayın organı olan radyoda, neşeli şarkılar ve oyun havaları çalınmasını arkadaşlarıyla beraber pro-

testo eden Gemuhluoğlu, Fevzi Çakmak'ın vefatının yasını tutmak için Harbiye'deki Ordu Komutanlığına giderek, oradaki bayrağı yarıya indirir; ardından da Beyazıt Camisi'ndeki cenaze namazı sonrasında da Mareşal'in tabutunu resmi makamlara teslim etmeyip öncülük ettiği gençlerle beraber cenazeyi omuzlayarak Eyüp Sultan'a kadar götürür. Onun ne kalitede bir adam olduğunu göstermeye sadece bu olay yetmez mi?

Ruhu şad, mekânı Cennet olsun!

GAZİ MUSTAFA KEMAL PAŞA'NIN 1924 ERZURUM DEPREMİ ZİYARETİ

 Ruhi DUMAN

Cumhurbaşkanı Hazretleri 30 Eylül 1924 Salı günü saat 17.00'de Erzurum'a ulaştılar. Erzurumlular, Millî Mücadelenin ilk günlerinde tanıyıp, bağırlarına bastığı büyük hemşehrileri Gazi Paşalarını Erzurum'a üç saat mesafede bulunan Ilıca'da karşıladılar. Ilıca'dan-Erzurum'a kadar bütün yollarda Erzurum halkı, çevre kasaba ve köylerden gelen atlı ve yayan binlerce Erzurumlu, dernekler, heyetler, temsilciler, askerler, içten gösterilerle Gazi'yi aralarına aldılar. "Çok Yaşa" sesleriyle selamladılar.

Gazi Paşa, halkla beraber yürüyerek İstanbul kapısına geldi. Burada özel olarak hazırlanan arabaya bindiler. Arabanın iki yanında subaylar, atlılar, öğrenciler olduğu halde kalabalık bir halk grubu halinde olağanüstü bir törenle Hükümet Konağı'na gelindi. Kısa bir dinlenmeden sonra, Erzurum'da yeni yapılan caddenin açılış töreni için hazırlıklar yapıldı. Caddenin, Gazi Paşa tarafından, bu gazi hatırası olarak kendi onuruna ve adına açılışının izlenmesi için hareket edildi. Tören yerine geldiğinde, belediye başkanı

caddenin adının (Gazi Kemal Caddesi) konması hakkında halkın arzusunu Cumhurbaşkanına arz etti. Cumhurbaşkanı caddeye (Cumhuriyet Caddesi) adının konmasının daha uygun olacağını, çünkü "Ebedi olan ve ebedi kalacak olan Cumhuriyettir" dedi. Caddenin açılış yapıldı. Cumhurbaşkanı'nın arzusu yerine getirilerek adı (Cumhuriyet Caddesi) oldu.

Akşam belediyede yapılan toplantıda, Erzurumlular adına "Erkek Öğretmen Okulu" Müdürü Cemal Bey bir konuşma yaptı. Gazi Paşa Hazretleri halk adına yapılan konuşmaya cevap olarak, hazır bulunanlar üzerinde büyük etkiler bırakan aşağıdaki konuşmasını yaptılar:

"Arkadaşlar!

Erzurum'a öyle bir zamanda gelmek istiyordum ki, cumhuriyetin bayındırlık ve refah alanında üstlendiği görevler, burada beklediğimiz eserler baştanbasa gerçekleşmiş olsun. Merkezde, bu amaçla çalışıyorduk. Böyle bir sonucun ortaya çıkmasının sebeplerini hazırlamakla uğraşıyorduk. Fakat son günlerin felâketi her türlü düşüncüyü ortadan kal-

dırdı. Felâkete dair aldığım haberlerden son derece üzülmüş olarak, derhal bölgeye hareket ettim. Biliyorsunuzdur ki, Karadeniz ve Akdeniz kıyılarında büyük bir gezi yapmak için yola çıkmıştım. Fakat Trabzon'da o üzücü haberi alır almaz, buraya koşmak, burada felâkete uğrayanlarla dertleri paylaşmak en büyük isteğim oldu. Depremin bu bölgede yaptığı yıkımdan içim kan ağlıyor.

Efendiler!

Kuşkunuz olmasın ki, Erzurum'daki depremden üzüntülü olan bütün bir millettir. Bütün Türk Dünyası'nın kalbi, tıpkı benim acılarımla atmaktadır. Toplumun bu üzüntüye yalnız manevi ilgiyle kalmayacağı; ortaya çıkan felâketi azaltmak için maddi olarak da yardım görevini yapacağı kesindir.

Arkadaşlar!

Hükümetimizin Erzurum felâketiyle, felâkete uğrayanlarla çok yakından ilgili olduğunu, yalnız resmi görevi gereği değil, insani, vicdani duygularla acıları hafifletmek için en etkin önlemleri almaya çalışacağımı önemle belirtirim. Benim buraya gelişim,

aynı zamanda hükümetin de gereken bilgiyi almasında ayrıca zaman kazandıracaktır. Mümkün olan her şey yapılacak; durumu düzeltmeye çare bulunacaktır. Bu felâkete uğrayanlara, hükümetin acele yardımı kuşkusuzdur. Buraya gelmekliğim, felakete uğrayanların durumlarını yerinde doğrudan inceleyerek bulabileceğim önlemleri, hükümet merkezine (Ankara) bildirmek hususunda yararlı olacaktır.”

Cumhurbaşkanı 1 Ekim 1924 Çarşamba günü saat 08.00’de beraberindeki vali, kolordu kumandanı, geziye katılan arkadaşlarıyla birlikte Erzurum’dan hareket ettiler ve zelzeleden en çok zarar gören mahalle ve bölgeleri gezdiler. Gazi Paşa, özellikle zelzele felaketine uğramış vatandaşlarla ilgilendiler.

Erzurum valisi Zihni Bey’in başkanlığında kurulan “Zelzele Felaketine Uğrayanlara Yardım Komisyonu”nun toplantısına katılan Cumhurbaşkanı gerekli bilgileri aldıktan sonra konu ile ilgili gelişmelerde bulundular. Bu toplantıya, askeri yardımlar için Kolordu ve Müstahkem Mevki Kumandanları da katıldı.

Zelzele felaketine uğrayanlar için Gazi Paşa Hazretleri on bin, Latife Gazi Mustafa Kemal Hanımefendi on bin lira bağışta bulundular. Gezide beraberinde bulunan Yozgat Milletvekili Hamdullah Suphi, Gaziantep Milletvekili Kılıç Ali, Rize Milletvekili Rauf Beyler üçer yüz lira, Başyaver Rusuhi, Muhafız Kitası Kumandanı İsmail Hakkı Beyler yüzer, Yaver Muzaffer ve Özel kalem Kâtiibi Memduh Beyler ellışer lira yardımda bulundular.

Cumhurbaşkanı Hazretleri 2 Ekim 1924 Perşembe günü saat 08.00’de beraberindeki heyetle, zelzeleden en çok zarar gören Pasinler ilçe merkez ve köylerini ziyaret ettiler. Burada kaymakam ve ilgililerden, felakete uğrayan vatandaşlardan bilgi aldılar.

Saat 10.00’da Hasankale’ye geldiler. Burada halk olağanüstü gösterilerle Gazi Paşa’yı karşıladı. Hasankale harabe haline gelmiş sokaklarına, binalarına kadar bayrakla donatılmıştı. Şehrin girişine bir “Tak” yapılmış ve üzerine “Hoş geldiniz Gazi paşamız-Acılarımız dindi-Çok yaşa” yazılmıştı. Bu görülmedik içten, sıcak karşılama ve bağışlık herkesi etkiledi. Acılar yok olmuştu. Ümit doğmuştu.

Hasankale ilçesi adına “Hasankale Erkek Numune Okulu”ndan bir öğrenci içten bir konuşma yaptı. Sözlerine şu cümlelerle başladı.

- “Safa geldiniz ey yüce kurtarıcımız, Gazi Paşamız...”

Cumhurbaşkanı burada zelzenenin sebep olduğu hasar ve zararlar hakkında bilgi aldı. Acele olarak, kış gelmeden önce alınacak önlemler hakkın-

da ve yatırımlarla ilgili olarak yetkililerle, halkla görüşmelerde bulundular. Hasankale’den Köprüköy, Yağan, Emrekum, Merdiven, Kumasor, Dölek köylerine gidildi. Bütün bu köyler yok olmuş durumdaydı. Acı bir manzara tüm yürekleri parçalamıştı. Köylülerle Gazi’nin harabeler arasında dertleşmeleri içten duygularla bir baba-oğul gibi kucaklaşmaları, sigara içip söyleşileri çok hazin oldu.

Köylüler bu büyük felaketi Cumhurbaşkanını aralarında görmeye unuttuklarını, teselli bulduklarını, her türlü elem ve acıya dayanmak gücüne kavuştuklarını gözyaşları içinde Gazi Paşalarına sarılarak, ellerini öperek anlatıyorlardı.

Gazi Paşa bu sıcak ve gönülden davranan köylülere;

- “Dertlerinizi dinleyip, durumu anladıktan sonra madeten ne gibi yardımlarda bulunulabileceğini, hükümetçe yapılacak görüşmelerde ihtiyaçları tespit etmek istediğini” açıkladı. Bu konuda köylülerle uzun uzun görüşmeler yapıldı. Akşam Erzurum’a dönüldü.

İstanbul, 10 Kasım 2011

ATSIZ'A DOST BİR YÜZ: İRFAN FETHİ GEMUHLUOĞLU

Dr. Selim YILDIZ

**Gemuhluoğlu, Atsız'ın cenazesinde şöyle der;
"Bu musalla taşı onun kadar bir er kişiyi çok az görmüştür hoca efendi!"**

İrfan Fethi Gemuhluoğlu, izzetinesis davasıyla sabah akşam insanı ve insanlığı yoranların idrak etmekte zorlandığı bir mütefekkidir. Cahit Zarifoğlu'nun ifadesiyle tek başına bir okul olan Fethi Gemuhluoğlu, 20. yy. Türkiye'sinin nadir fikir ve gönül adamlarından biridir. Günümüzde insanı ve gönlü merkeze alan riyadan ve gösterişten uzak bir yaşam içinde insanlığa öncü olabilecek değerleri düşündüğümüzde Gemuhluoğlu'nun kıymeti daha çok kendini hissettirmektedir. Ona göre "Her şey gönülde cereyan ediyor. Ve insanlar, biz zannediyoruz ki, hâl-i cimâ'dan doğuruyorlar. İnsanlar hâl-i cimâ'dan doğmuyorlar. İnsanları gönül döllüyor. Gönül çocukları onun için ayrı oluyor. Ve gönül çocuklarının çoğu onun için 'yol evlâdı' oluyor, 'bel evlâdı' olmuyor."

Mesleğinin insan yetiştirmek olduğunu her zaman hatırında tutan ve yaşamında tatbik eden Gemuhluoğlu, 1923 yılında Arapgirli bir Türkmen ailesinin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Haydarpaşa Lisesinden mezun olduktan sonra hukuk eğitimine devam etmiş,

sonra İstanbul'da çeşitli okullarda Türk dili ve edebiyatı öğretmenliği yapmıştır. Spor ve Sergi Sarayı Müdürlüğü, Milli Eğitim Bakanlığı Özel Kalem Müdürlüğü de yapmış olan Gemuhluoğlu, kuruluşunda rol aldığı Türk Petrol Vakfı'nda Genel Sekreterlik görevini yürütmüştür. Ergun Göze'ye göre "O, insan mühendisi idi. Statığı, dinamiği ve bilhassa iç mimarisi ile şantiyesi, bir kahve masası, bir ziyafet odası ve son yıllarda başında bulunduğu vakıf idi. Kendisini de başında bulunduğu vakfa vakfetmişti."

Gemuhluoğlu'nu bugün var eden ve yarın da var edecek olan Türk milletinin sorunlarını Türk milletinin içinde yaşayan biri olarak görmesi ve değerlendirmesidir. O, kendine yabancılaşan veya kendi kendine tehdit oluşturmaya başlayan insandaki çürümeye karşı oldukça naif, nezih ve nazik uyarıların adamı olmuştur. O, içinde yaşadığı topluma ve o toplumun çocuklarına önce dost, sonra aşk, sonra da yol olmuş bir tefekkür ve kelimenin tam manasıyla bir tasavvuf, bir modern derviş,

Yunus'un 20. yüzyıla uzanan kokusu; kinin, kibrin, kirin, yoz ve yobazlığın korkusudur. İnsana hizmetin İslam'a hizmet olduğunu idrak etmiş, her türlü kör kuvvetin ve ayrışmanın ötesinde Gemuhluoğlu, esasında Türk milletinin evlatları için model bir kişilik, kendi içinde oturmuş bir adamdır. Durduğu yerin farkında olan Gemuhluoğlu, insana giden yolu bulmuştur. O yol da onda kendi ifadesiyle Peygamber'e giden yol olmuştur.

Arapgir Postası, Serdengeçti, Yeşilada, Türk Yurdu, Düşünen Adam, Yeni Sabah, Göladağı gibi gazete ve dergilerde yayımlanan Gemuhluoğlu'nun ana davası bir nesil inşa etmektir. Bu insani hareketin merkezine ise aşkı koymuştur. Hilmi Ziya Ülken'in "Aşk Ahlakı" onda vücut bulmuştur dememiz mümkündür. İçindeki sesin her daim takipçisi olan Gemuhluoğlu "Ağlamayan gözün baktığından hayır gelmez." düsturu içinde yüreğe dokunan, dokunduğu yürekle yürüyen müstesna bir şahsiyettir. O, köklerden kopuşun savrulmasına serzenişte bulunurken bir taraftan da "Güneşin ba-

tışını değil, doğuşunu yazın.” öğüdüyüyle umut olmuştur.

O, “Dostluk Üzerine” irticalen 22 Kasım 1975’te yaptığı konuşmada “Ölümün, insana, gözünün akının siyahına olan yakınlığından daha yakın” olduğu gerçeğini işleyerek “Uykuya dost olmayalım. Her şeye dost olalım, politikaya dost olmayalım. Her şeye dost olalım, hırs-ı mâl ve hırs-ı câha dost olmayalım.” der. İnsanı coğrafyada, coğrafyayı insanda en güzel okuyan fikir adamlarımızdan olan Gemuhluoğlu, tarihe dost olmaktan, coğrafyaya dost olmaktan, uzuvlara, toprağa, ormana, ağaçlara yani tabiata dost olmaktan ve kendine dost olmaktan bahsederek var olmanın nedeni açıklar. O, Necip Fazıl’ın ifadesiyle “kendisine hiçbir zaman tecelli zemini aramayan tevekkül zarfına sarılı bir fikir sakası”dır.

“Bu musalla taşı onun kadar bir er kişiyi çok az görmüştür hoca efendi!” sesi er kişilerle birlikte yol yürümüş

olan Fethi Gemuhluoğlu’nun, Büyük Türkçü Hüseyin Nihal Atsız’ın cenazesindeki sesi olduğunu da belirtmeliyiz. Onun durduğu yerin daha doğru anlaşılması bakımından bu ses oldukça mühimdir.

Akif İnan onun için “Kelâmın en zarifini, edebın kâmilini, siyasetin en ferasetlisini, edebiyatın en muhtevalısını onun aziz varlığında erimiş bulurduk. O bir uygarlığın temsilcisiydi.” der. Her türlü kutuplaşmaların ötesinde insana bakmasını bilen Gemuhluoğlu, yoldaşın da yolun da hakkını vermiş, hakikatte hayatının aynası olan sükûna 1977’de kavuşmuştur. Ahmet Kabaklı onu “Hüma kuşu”na benzetirken, Muharrem Ergin onun için “meclislerin görkemi idi” der.

Ondan geriye kalanlar “Yeniden Bir Merhaba”, “Dostluk Üzerine” yazdıkları ve “Gerçek Olan Aşk”tır.

O derki; “Sözü düğümleyip biz dahi diyelim ki ‘gamlanma gönül gamlanma’, merhaba

insanadır. Merhaba, sahibinin kendisine merhabasıdır!”

Tarihin sesi, destan şairi Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu onun ardından onun yürüyüşünü şöyle yazmıştır:

Hak yolunu, gönül yolu
Bilmişti; Hakk’a yürüdü.
Değişmez töredir; Hakk’tan
Gelmişti; Hakk’a yürüdü.

Ne gezindi azda, çokta,
Ne yıldız aradı gökte...
Mutlak güzelliği Hakk’ta
Bulmuştu; Hakk’a yürüdü

Giyinip ak önlüğünü
Seçti vuslat şenliğini...
Aynalardan benliğini
Silmmişti; Hakk’a yürüdü.

Titremeden eli, dizi
Aştı yokuşları, düzü...
‘Elest’ içre ‘Belâ’ sözü
Vermişti; Hakk’a yürüdü.

Bir almadan, binbir veren,
Dikenliklerden gül deren,
Yesevî’den bir Alp-eren
Dervişti; Hakk’a yürüdü.”

MÎSÂK-I MİLLÎ

☰ Cevdet KÜÇÜK

Ahd-i Millî ve Peymân-ı Millî olarak da ifade edilir. Hazırlanmasına Erzurum ve Sivas kongrelerinde başlanmıştır. Mustafa Kemal Paşa, 12 Ocak 1920'de çalışmalarına başlayan Meclis-i Meb'ûsan'ın seçilen bazı üyelerine bir grup oluşturmalarını ve kongrelerde alınan kararlar doğrultusunda millî istekleri karşılayacak bir program hazırlamalarını tavsiye etti. Başta Rauf Bey (Orbay) olmak üzere Kuvâ-yi Milliye taraftarı mebuslar İstanbul'a geldiklerinde meclis ikinci başkanı Hüseyin Kâzım Kadri Bey'in öncülüğünde düzenlenen bir metinle karşılaştılar. Bu sebeple Ahd-i Millî adıyla bir komisyon kurularak değişik metinlerin birleştirilmesine karar verildi. Komisyon çalışmalarını sürdürürken Mustafa Kemal Paşa sekiz maddeden oluşan bir metni Rauf Bey'e gönderdi. Komisyon, ana ilkeleri itibariyle Erzurum ve Sivas kongreleri kararlarını yansıtan ve mecliste oluşturulan Felâh-ı Vatan grubunun programı olarak düşünülen bu metni bütün meclis üyelerinin kabul edebileceği şekilde yeniden düzenledi. Mustafa Kemal'in metninde, Sivas Kongresi kararlarının birinci maddesindeki gibi, 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi'nin imzalanması esnasında Türk ordularının bulunduğu

hattın içinde kalan, müslüman çoğunluğun yaşadığı toprakların fiilen veya hükmen hiçbir sebeple ayrılma ve bölünme kabul etmez bir bütün olduğu (md. 1), Arap çoğunluğun yaşadığı toprakların geleceğinin tayini hakkının Arap halkına ait bulunduğu (md. 3) açıklanıyordu (Atatürk'ün Bütün Eserleri, VI, 163-166).

Wilson prensiplerini esas alan komisyon, "mütareke hattının içinde ve dışında kalan topraklar" kaydını koyarak 1914 yılındaki Osmanlı topraklarının bölünmez olduğunu ortaya koydu. Çünkü Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Wilson'un barış şartlarına göre Osmanlı toplumlarının geleceği halkın serbest oyu ile belirlenecekti. Osmanlı hükümeti bu prensibi esas alarak mütarekeyi imzalamıştı. Komisyon, mütarekenin imzalandığı sırada Türk askerinin hâkim olduğu toprakların bize ait olduğunu söylemek yerine işgal edilen yerlerin dışında kalan topraklara sahip çıkarken işgal altındaki topraklardan da vazgeçemediğini açıklamaktaydı. Ahd-i Millî Beyannâmesi adı verilen metin, 28 Ocak'ta Meclis-i Meb'ûsan'da yapılan özel bir toplantıda 121 mebus tarafından imzalandı. Bazı kaynaklar bu metnin meclisin gizli oturumunda kabul edildiğini yazarsa da meclis o gün herhangi bir oturum yap-

mamıştır. Konu dış meseleleri yakından ilgilendirdiği için yayımlanmadan önce hariciye memurları tarafından incelenmesi ve tercüme edilmesi, bunların tamamlanmasına kadar gizli tutulmasına karar verildi. Mustafa Kemal Paşa, Rauf Bey'e gönderdiği bir yazıda "mütareke hattının içinde ve dışında" ifadesiyle sınır konusundaki prensiplerden bir hayli uzaklaşıldığını hatırlattı. "Sınır konusunda esas milliyettir" diyen Rauf Bey, mütareke sınırının bu milliyetler sınırını genel olarak göstermek amacıyla zikredildiğini, bu şekilde Türk olan Süleymaniye ve Kerkük şehirlerinin de dahil edildiğini bildirdi (a.g.e., VI, 169-171).

Edirne mebusu Şeref Bey (Aykut), meclise bir önerge verip 28 Ocak'ta komisyonun kabul ettiği bildirin basına ve parlamentolara tebliğini ve tercihen müzakeresini istedi. Bazı üyeler doğrudan tebliğini istedilerse de başkan, zapta geçirilmesi için mutlaka okunması gerektiğini söyleyerek 17 Şubat 1920 tarihli toplantının ikinci oturumunda Şeref Bey'e söz verdi. Bütün üyelerin gayretiyle ortaya "peymân-ı müebbed-i millî" çıktığını ve bunun bir misâk-ı millî olduğunu belirten Şeref Bey "Ahd-i Millî" başlıklı bildiriye okudu. Oy birliğiyle kabul edilen metin "Misâk-ı Millî" adıyla

yayımlandı. Fransızca'ya çevrilerek bütün hükümetlere ve parlamentolara gönderildi. Altı maddeden oluşan Mîsâk-ı Millî Beyannâmesi'nin girişinde Osmanlı Mebusan Meclisi üyelerinin devletin bağımsızlığı ve milletin geleceğinin, haklı ve sürekli barışa kavuşmanın aşağıdaki esaslara tamamen uyulmasıyla mümkün olduğunu ve bu esaslar dışında Osmanlı saltanatını yaşatmanın imkânsız bulunduğunu kabul ettikleri vurgulanmaktadır. Barış şartları özetle şunlardır: 1. Osmanlı Devleti'nin sadece Arap çoğunluğunun yaşadığı, 30 Ekim 1918 tarihli mütarekenin imzalanması sırasında işgal altında kalan kısımlarının mukadderatı ahalisinin serbestçe vereceği oylara göre belirleneceğinden adı geçen mütareke hattının içinde ve dışında dinen, ırken, emelen birleşmiş, karşılıklı sevgi ve fedakârlık hisleriyle dolu, örfî ve içtimâî haklarıyla mahallî şartlara tamamen riayetkâr Osmanlı-İslâm ekseriyetiyle meskûn bulunan kısımların tamamı hakikaten ve hükmen hiçbir sebeple ayrılma kabul etmez bir bütündür. 2. Ahali si ilk serbest kaldığı zamanda genel oylarıyla anavatana katılmış olan elviye-i selâse (Kars, Ardahan, Batum) için gerektiğinde tekrar genel oya başvurulmasını kabul ederiz. 3. Trakya barışına bağlanan Batı Trakya'nın hukukî durumunun tesbiti de orada yaşayanların serbestçe beyan edecekleri oylara göre belirlenmelidir. 4. İslâm hilâfetinin makarrı, saltanatın pâyitah-tı ve Osmanlı hükümetinin merkezi olan İstanbul şehriyle Marmara denizinin güvenliği her türlü tehlikeden korunmuş olmalıdır. Bu esas saklı

kalmak şartıyla Akdeniz ve Karadeniz boğazlarının dünya ticaret ve taşımacılığına açık kalması hakkında bizimle diğer bütün ilgili devletlerin müttefikan verecekleri karar geçerlidir. 5. İtilâf devletleriyle düşmanları ve bazı ortakları arasında kararlaştırılmış olan antlaşma hükümleri çerçevesinde azınlıkların haklarına civar ülkelerdeki müslüman ahalinin de aynı haklardan faydalanması şartıyla riayet edilecektir. 6. Millî ve iktisadî gelişmemizin imkân dairesine girmesi ve daha modern bir idareye kavuşmamız için her devlet gibi bizim de gelişme araçlarımızın temininde tam bağımsızlığa ve serbestliğe sahip olmamız hayat ve bekamızın esas temelidir. Bu sebeple siyasî, adlî, malî ve diğer gelişmelerimizi engelleyici kayıtlara karşıyız. Tahakkuk edecek borçlarımızın ödenme şartları da bu esaslara aykırı olmayacaktır (Meclis-i Mebûsan Zabıt Ceridesi, I, 143-145).

Galip devletlerin barış tekliflerine karşı Osmanlı Parlamentosu'nun cevabı olarak ilân edilen Mîsâk-ı Millî tepkiyle karşılandı. İtilâf devletleri 16 Mart'ta İstanbul'u resmen işgal ettiler. Meclisi basarak ileri gelen mebusları ve aydınları tutuklayıp Malta'ya sürdüler. 18 Mart'ta çalışmalarına ara veren Meclis-i Mebûsan 11 Nisan'da padişah tarafından feshedildi. Millet temsilcileri 23 Nisan'da Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi adıyla toplanarak ülke yönetimine el koydular. Mîsâk-ı Millî yeni Türk Devleti'nin ilkelelerini belirleyen, gerçekleşmesi için sonuna kadar çalışılacak millî ülkü, hedef ve kutsal ant oldu. 1920'lerde Mîsâk-ı Millî

belgesine dayanılarak hazırlanan Yeni Mîsâk-ı Millî Haritası'nda İskenderiye-Port Said hizasına kadar olan bugünkü Suriye, Lübnan, Filistin ve Irak toprakları üzerinde hak iddia edilmektedir. Ayrıca Adalar, Kıbrıs ve Batum da yeni Türkiye'nin sınırları içinde gösterilmektedir. Ancak siyasî gelişmeler bu hedeflere tam olarak ulaşılmasını engellemiştir. Batum, 16 Mart 1921'de imzalanan Moskova Antlaşması ile Gürcistan'a bırakılırken San Remo Konferansı, Lübnan ve Suriye'yi Fransa manda yönetimine verdiğinden (Nisan 1920) Fransa Büyük Lübnan Devleti'nin kurulduğunu ilân etti (Eylül 1921). Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümetiyle Fransa arasında 20 Ekim'de imzalanan Ankara İtilâfnâmesiyle bugünkü sınır çizilerek Suriye ve Lübnan Fransa'ya bırakıldı. Özel statü ile Fransız yönetimine verilen Hatay 23 Haziran 1939'da anavatana katıldı. 24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Antlaşması ile Osmanlı Devleti tasfiye edilirken Mîsâk-ı Millî sınırları içinde gösterilen Irak, Filistin, Kıbrıs, Ege adaları ve Batı Trakya da yeni Türkiye Devleti sınırları dışında bırakıldı. Mecliste kabul edilen ve meclis tutanaklarında kayıtlı bulunan Mîsâk-ı Millî metninde mütareke çizgisinin içinde ve dışında kalan toprakların bölünmez bir bütün olduğu yazıldığı halde konuyla ilgili eserlerin çoğu "dışında" kelimesine yer vermemekte ve bugünkü sınırların Mîsâk-ı Millî sınırları olduğu şeklinde yanlış bir kanaatin oluşmasına sebep olmaktadır. Aslında Mîsâk-ı Millî'de hedef geniş tutulmuş, fakat şartlar gereği elde edilebilenlerle yetinilmiştir.

Kimler Gelmiş Kimler Geçmiş

JİLET ŞEREF

Erzurumlu deyince akla dokuz ay soğukla mücadele eden, üç ay da sırtını ısıtmak için güneş arayan insan gelir. Ancak Erzurum yaylasının bu soğuk iklimi, sanki insanın içine hiç işlememiştir. Bu nedenle onun için daima sıcak, daima cana yakındır. İşte böylesi bir Erzurumlu bundan birkaç yıl önce vefat etti.

Jilet Şeref, Reklamcı Şeref veya Telhorozî Şeref diye bilinen Şeref ÖĞÜTÇÜ, 1931 yılında Erzurum'da doğmuştu. Onun trajik-komik öyküleri, okuyan ve dinleyen hislerine göre değişik lezzet verir. Kimi bunlara gülüp geçerken, kimisi de hüznülenir, insani acının en derinini içinde hisseder. Ben Şeref Abi'nin yaşadıklarından birkaçını buraya naklederken bile güleyim mi? Ağlayayım mı? Diye zorlandım. Belki de hüznün ve neshenin insanın içinde taşıdığı

kardeş değerler olduğunu bize göstermesi bakımından onun yaşadıkları bir fıkradan ziyade hüznü bir öykü gibidir.

Şerif Abi uzun boylu, iri yapılı, gayet güzel konuşmayı beceren, hazır cevap ve ağzı laf yapan biriydi. Askerlik yıllarını İstanbul'da geçirdiği sıralarda; Galata Köprüsü üzerinde satış yapan işportacıları görür. Onların yaptıkları hoşuna gider ve memlekete dönünce bu işi yapmaya karar verir. Nitekim bu düşüncesini gerçekleştirir. Sabun, jilet, tarak, pire ilacı vs. gibi ürünleri caddelerde, kalabalık yerlerde reklamını yaparak satmaya başlar. Kabiliyeti sayesinde kısa zamanda üne kavuşur. 1960-1970'li yıllarda Erzurum ve çevresinde Jilet Şeref'in ününü duymayan kalmaz. İşte aşağıda anlatacağım birkaç fıkra gibi hadise Şeref Abi'nin başından geçenlerden oluşmaktadır.

➤ Şeref Abi'nin Reklam Metni

Jilet şeref'in sevilen taraflarından biri de reklama başlamadan önce söylediği tekerlemeye benzer metindi. Gezdiği ve satış yaptığı yerleri anlattığı bu metni, onun ağzından yıllar önce teybe kaydetmiştim. Buraya o metni aynen aktarıyorum:

“Sayın ve değerli vatandaşlar,

Reklam servisi arabamın yanına kadar yaklaşmanız birkaç dakikanızı bana bağlamanız menfaatiniz icabıdır. Ben Türkiye'nin 67 vilayeti, 72 kaza ve 1662 köyünü gezmiş biri olarak, beş dakika önce ayağımın tozu ile şehrinize gelmiş bulunmaktayım. Elimde gördüğünüz kavanoz içinde, Afrika'nın balta girmemiş ormanlarından yakalatıp ge-

tirdiğim 10 metre 27 santim boyunda bir yılan bulunmaktadır. Şimdi bu kavanozun kapağını bir sola, iki sağa, üç sola çevirerek açacağım. Dünyanın en tehlikeli ve zehirli olan bu yılanı dışarı çıkararak sizleri selamlayacaktır. Reklamla dağıtımını yapmakta olduğum Komili Şirketi'nin bol köpüklü sabunu amir, memur, köylü şehirli, kasabalı bütün yurttaşların kullanacağı enfes sabunlardır.

Elbisede-kumaşa, satende-ketende, orlonda-naylonda, perlonda-terlonda yağ, pas, kir ne varsa çıkarır. Yetmiş iki madeni esyayı yıkar. Banyoda cildinizi zarif bir çiçek gibi yapar. Namus lekesi dışında her türlü lekeyi çıkaran sabunların kralı Komili emrinizdedir!..."

➤ Jilet Şeref'in Aşkı

Bir gün kahvede oturuyordum. Jilet Şeref gayet üzgün ve kederli bir şekilde içeri girdi. Beni çok sevdiği için yanıma geldi oturdu. Dertleşmek istediği belliydi. Bir iki dakika geçmemişti ki anlatmaya başladı. Eski sevgilisi yoldan geçerken onu görmüş, tanımamazlık-tan gelmiş. Hatta yüzünü öteye çevirmiş. Belli ki garibim buna çok içerlemişti. Ancak ben de bu sevgilinin kim olduğunu merak edip sordum. O da, başından geçen komik ama bir o kadar da hüznü gençlik hikayesini anlattı:

Şeref abi gençliğinde bir kıza aşık olur. Aşık olduğu kızdaki o zamanlarda Erzurum'un en zenginlerinden benzinci Mehmet'in kızıdır. Evleri Mumcu Caddesi'nde şimdiki

Dilaver Palas Oteli'nin yerindedir. Şeref ağabey birkaç gün kızı takip eden evini öğrendikten sonra kıza kendini tanıtmak için bir plan yapar. O zaman kazancı çok iyi olduğu için kızın evinin karşısında bulunan otelden kendisine bir oda ayırır. Odanın pencerelelerini balkonunu çiçeklerle doldurur. Ne zaman pencereye çıksa, kıza karşısında bulmaya başlar. Kız da kendisine karşı ilgisiz değildir. Ancak Benzinci Mehmet'im bir işporta-

cıya kız vermeyeceğini o da bilmektedir. Bunun üzerine şeytanın bile aklına zor gelen bir plan yapar. Gidip bit pazarından eski bir dürbün alır. Marangoza bu dürbün için ayaklar yaptırır. Daha sonra yanına iki adam alıp, Mumcu Caddesi'ni baştan sona kadar ölçüp işaretlemeye başlar. En sonunda sıra Benzinci Mehmet'in evine gelir. Şeref ölçüm yaparken adamlarından birine kırmızı boyayı evin duvarının

ortasına sürmelerini söyler. Gelen geçen ne olduğunu merak etmekte ve yapılanları izlemektedir. Biraz sonra bunların arasına Benzinci Mehmet de katılır. Şeref'e ne olup bittiğini sorar, o da;

-Ben karayollarından geliyorum. Asfalt mühendisiyim. Bu caddeyi genişleteceğiz. Sizin evin yarısı da yola gidecek... diye cevap verir. Mehmet'in etekleri tutuşur. Koskoca ev, yarısı giderse mahvolacaktır. En iyisi bu işi az zararla atlatacım, diye düşünür. Şeref'e bir mühendis olarak yakınlık kurmaya ilgi göstermeye başlar. Buna çok sevinen Şeref abi birkaç gün sonra Mehmet'in önce çay daha sonra yemek davetini kabul eder. Aralarında samimi bir ilişki başlar.

Birkaç gün sonra Şeref abi, benzinci Mehmet'in kızına bir mektup yazar ve o zamanların buluşma yeri olan köşke gelmesi için şu mesajı gönderir:

Köşkün o taşlarına
O sırma saçlarına
Konsun o kelebekler
Kelebekler de olan renkler
Şeref Bey sizi
Yarın sabah Köşk'te bekler...

Kız mektubu alınca sevinir ve belirtilen saatte Köşk'e gider. Aralarında konuşur konuşur anlaşılır. Şeref Bey, o zaman filinta gibi bir gençtir. Kibar, şiiri, edebiyatı seven hem de mühendis olan bir talibi bulunca kız da mutlu olur. Neyse lafi fazla uzatmayalım işler gelişir ve Mehmet'in kızı ile Şeref abi nişanlanırlar. Her şey yolunda gitmektedir. Şeref abi mutluluktan uçmaktadır.

Ancak garip hırsızlığa çıkınca ay akşamdan doğar, derler. İşte Şeref Abi'nin bu mutluluğu bir anda sona ermiş. Nişanlısı ve kayınvalidesi bir gün caddeden geçerken bir kalabalık görmüşler. Şeref abi reklam yapıyormuş. Onun sesi kızın hemen dikkatini çekmiş. Annesine gel gidip bakalım ne satıyorlar demiş.

Gitmişler ki Şeref abi ortada elinde bir kutu jilet, etrafını insanlar çevirmiş o da basbas bağıyor. Kız ve annesi önce afallmişler. Allah Allah, bu mühendis adam niye bunları satsın, diye düşünmüşler. Kısa zaman sonra işin gerçeğini öğrenince kız yüzüğü çıkarıp atmış.

Şeref abi bu aşkı için yıllarca gözyaşı dökmüş ve acılarını, onu düşünerek yazdığı şiirlerine yansıtmıştır. İşte ondan arta kalan ve bu ölümsüz sevgisinin boyutlarını gösteren birkaç dördlük:

➤ Köşk'ün Etrafı

Köşk'ün etrafı hep çamlık, kavaklık

Ananı babanı bırak, var mı başka akrabalık?

Zengin baban yaptı beni maskaralık

Şeref sizin için belki de bir mosturalık

Köşk'ün etrafı doludur masa

Aşk ateşiyle kalbim olmuştur tasa,

Ebedi bıraktın seni sen beni yasa

Ömür dediğin şey, bir nefes kadar kısa...

Köşk'ün ortasında var bir havuz

Sana kurban olsun, bu fidan boylu yavuz

“Sayın ve değerli vatandaşlar,

Reklam servis arabamın yanına kadar yaklaşmanız birkaç dakikanızı bana bağlamanız menfaatiniz icabıdır.

Ben Türkiye'nin 67 vilayeti, 72 kaza ve 1662 köyünü gezmiş biri olarak, beş dakika önce ayağımın tozu ile şehrinize gelmiş bulunmaktayım.

Elimde gördüğünüz kavanoz içinde, Afrika'nın balta girmemiş ormanlarından yakalatıp getirdiğim 10 metre 27 santim boyunda bir yılan bulunmaktadır.

Şimdi bu kavanozun kapağını bir sola, iki sağa, üç sola çevirerek açacağım.

Dünyanın en tehlikeli ve zehirli olan bu yılanı dışarı çıkarak sizleri selamlayacaktır.

Reklamla dağıtımını yapmakta olduğum Komili Şirketi'nin bol köpüklü sabunu amir, memur, köylü şehirli, kasabalı bütün yurttaşların kullanacağı enfes sabunlardır.”

Bir gün gelip bu çamlık bu kavaklık hep kar olacak Senden başka bana kim yar olacak?...

➤ Yanına Kâr Kalır

Bir gün Jilet Şeref, Cumhuriyet Caddesinde elinde tuttuğu böcek ilacının reklamını yaparak, etrafındakileri ikna etmeye uğraşır. O yıllarda bit-pire gibi haşere çok olduğu için ilaç satışları iyi gitmektedir. Bu yüzden şişe içindeki tozun ne olduğuna kimse bakmamaktadır. Jilet Şeref, ilacın her türlü haşereye, bite, pireye hatta keneye bile iyi geldiğini iddia ederek satışa başlar. İlaçlardan alan köylünün biri, bunu nasıl kullanacağını sorar.

Jilet Şeref, gayet ciddi bir şekilde:

–“Bak canım kardeşim. Bu elindeki şişenin kapağını bir sola, iki sağa çevirerek açacaksın. Sonra parmakların arasına bir tutam ilaç alacaksın. Bu ilacı, yakaladığım böceğin gözüne dökeceksin. Birkaç saniye sonra böcek ölür” diye cevap verir.

Bu yanıtı şaşırان köylü, bir elindeki şişeye, bir de Şeref'in yüzüne bakarak:

–“Eee ağabey, ben böceği tuttuktan sonra gendim öldürürüm” deyince hazır cevap Jilet Şeref, nükteyi patlatır:

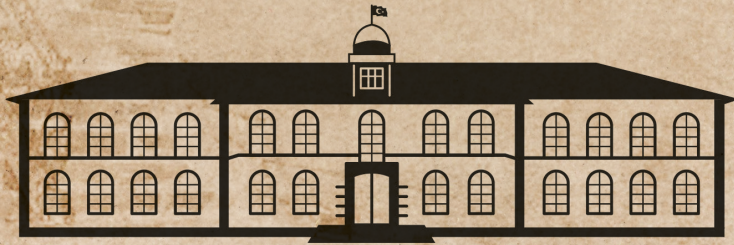
–“Daha iyi ya kardeşim. Aldığım ilaç yanına kâr kalır.”

*Cumhuriyet
Bu Şehirde Kuruldu!*

ERZURUM KONGRESİNİN

102. YILDÖNÜMÜ

KUTLU OLSUN

POLAT

ERZURUM RESORT HOTEL

📍 Kayak Yolu Üzeri, 25070 Palandöken/Erzurum

www.polaterzurumresorthotel.com

☎ (0442) 232 00 10 ✉ palandoken@polatholding.com